

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΓΕΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ

1. Ιστορικά στοιχεία

Το αστικό πράσινο και η εξασφάλιση κοινοχρήστων χώρων πρασίνου απασχόλησε από νωρίς τον Έλληνα νομοθέτη και τη δημόσια διοίκηση, ήδη από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του νέου Ελληνικού Κράτους (1830). Τότε δημιουργήθηκαν και οι πρώτοι σημαντικοί δημόσιοι χώροι πρασίνου, κυρίως στην πρωτεύουσα της χώρας, πολλοί από τους οποίους εξακολουθούν και σήμερα να κοσμούν τον αστικό μας χώρο.

Από τις αρχές του 20ού αιώνα και καθ' όλη τη διάρκειά του συντελέστηκε συστηματικά η μετοίκιση στα αστικά κέντρα μεγάλης μερίδας του πληθυσμού της ελληνικής επαρχίας. Σταδιακά η ζωή στις ελληνικές πόλεις υποβαθμίστηκε, ενώ η ύπαιθρος καταδικάστηκε σε παρατεταμένη εγκατάλειψη. Το τοπίο και ο αστικός ιστός των μεγάλων πόλεων της χώρας υπέστησαν σημαντική αλλοίωση από την εντατική αστυφιλία και από την πολιτική δόμησης που ακολουθήθηκε επί δεκαετίες, κυρίως καθ' όλο το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, και είχε ως αποτέλεσμα το σύγχρονο οικοδομικό καθεστώς.

Στον σχεδιασμό του δημόσιου χώρου κυρίως της Αττικής εισήχθησαν νέα δεδομένα την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Οι νέες τάσεις οδήγησαν συχνά σε πολυετείς δικαστικές διαμάχες που αποτυπώθηκαν στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (ΡΣΑ) (ν. 1515/1985) είχε ήδη προβλέψει τη δημιουργία υπερτοπικών πόλων αναψυχής, δηλαδή ευρύτερων περιοχών προοριζομένων για αναψυχή, αθλητισμό και πολιτιστικές λειτουργίες με υπαίθριες εγκαταστάσεις. Αργότερα στους υπερτοπικούς πόλους προστέθηκαν τα Ολυμπιακά έργα και η συντήρηση του περιβάλλοντος χώρου τους ως χώρων πρασίνου και αναψυχής¹.

Με το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας (ν. 4277/2014) διατυπώθηκαν στρατηγικές επιλογές για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη της Αττικής, τη διαφύλαξη των πόρων της και την ανάδειξη των ορεινών όγκων της ως αδιάκοπης συνέχειας πρασίνου, υπό τη μορφή ενός «πράσινου τόξου» που εκτείνεται από τον Σαρωνικό και τον Κορινθιακό κόλπο ως τον Ευβοϊκό. Ομοίως προωθήθηκε η διαμόρφωση ενός δικτύου κοινοχρήστων χώρων πρασίνου εντός του αστικού ιστού, με κυρίαρχο στοιχείο την ανάπτυξη αστικών φυτεύσεων.

Το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο προβλέπει την πράσινη σύνδεση του κέντρου της Αθήνας με την Πάρνηθα, τον Υμηττό, την Πεντέλη και το Αιγάλεω, τη διευκόλυνση της αναψυχής και του περιπάτου, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στο λεκανοπέδιο και την προστασία του Αττικού τοπίου (ΣτΕ Ολ 2996/2014). Επίσης εισήγαγε την αρχή της «συμπαγούς πόλης» με βάση την οποία η κάλυψη οικιστικών αναγκών επιδιώκεται εντός της ήδη

¹ ν. 730/1999, ν. 3342/2005, ΣτΕ Ολ 416-8/2011, 1970/2012, 3059/2009.

θεσμοθετημένης αστικής γης, ούτως ώστε να αποφεύγεται η περαιτέρω θυσία περιαστικού χώρου και περιαστικού πρασίνου.

Οι διατάξεις του νέου ΡΣΑ εστιάζουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, με την προώθηση, μεταξύ άλλων, τοπικού σχεδιασμού για την ένταξη των παρεμβάσεων μικρής κλίμακας σε δίκτυα πρασίνου. Ο αστικός και εξωαστικός χώρος αντιμετωπίζονται ως ένα λειτουργικό σύνολο ζωτικής σημασίας για τον πολίτη, την ποιότητα ζωής και τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας, της πολιτισμικής ταυτότητας και του τοπίου. Ο στόχος της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας υπηρετείται με τη διατήρηση και ανάδειξη των προστατευόμενων φυσικών περιοχών και ενός σύγχρονου δικτύου κοινοχρήστων χώρων πρασίνου εντός του οικιστικού ιστού.

Με το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας προβλέπεται και η αναβάθμιση του κέντρου της Αθήνας με την προώθηση Μητροπολιτικών παρεμβάσεων, ήτοι αναπλάσεων ζωτικών εκτάσεων που συνδυάζονται με το αστικό πράσινο (ν. 4277/2014, άρθρο 140 ν. 4759/2020). Ακολουθώντας, με τους ν. 4146/2013, 4321/2015 και 4413/2016 προωθήθηκε η αξιοποίηση, η διαχείριση και εκμετάλλευση ευρύτερων εκτάσεων, ζωνών, εγκαταστάσεων και υποδομών της Αττικής καθώς και της Θεσσαλονίκης με τον ν. 3489/2006.

Στις σύγχρονες πόλεις, οι ρυθμοί της καθημερινότητας, η αθρόα συνύπαρξη ανθρώπων και πλήθους αναγκών και δραστηριοτήτων τους, γεννούν αισθητική υποβάθμιση, κυκλοφοριακό χάος και οικιστικές πιέσεις, ένα περιβάλλον συχνά ασφυκτικό και ανυπόφορο για τους κατοίκους τους. Η διαρκής υποβάθμιση του αστικού χώρου, λόγω της καταστροφής του περιβάλλοντος και της αυξημένης ανάγκης για εξασφάλιση δομημένων εκτάσεων, καθιστούν και το αστικό πράσινο ευάλωτο, το απαξιώνουν και το απειλούν με επαχθείς συνέπειες στη δημόσια υγεία, στην αισθητική του τοπίου και στη λειτουργικότητα του δημόσιου χώρου.

Η ζωή στα μεγάλα αστικά κέντρα αναδεικνύει ολοένα και περισσότερο επιτακτικό το αίτημα για «ανθρώπινες» πόλεις, που θα ανταποκρίνονται, από απόψεως σχεδιασμού, δυνατοτήτων και υποδομών, όχι μόνο στις απαιτήσεις για κατοικία, εργασία και συναλλαγές, αλλά και στην καίρια και πρωταρχικής σημασίας ανάγκη του ανθρώπου για απόλαυση υγιούς και βιώσιμου περιβάλλοντος, εντός του οποίου θα μπορεί να δραστηριοποιείται, να συμμετέχει, να εκφράζεται και να αναπτύσσεται αρμονικά και δημιουργικά. Για τούτο, η προστασία του αστικού πρασίνου συνιστά βασική συνιστώσα του σχεδιασμού, με στόχο τη διασφάλιση βιώσιμου περιβάλλοντος στα σύγχρονα αστικά κέντρα.

Στις σημερινές μεγαλουπόλεις οι κοινόχρηστοι και ελεύθεροι χώροι πρασίνου αποκτούν βαρυσήμαντο ρόλο, καθιστώντας άνευ αξίας οποιαδήποτε συζήτηση για «βιώσιμες» πόλεις, στον βαθμό που δεν εστιάζει στην πρόβλεψη, στην προστασία και στη διαχείρισή τους. Ο νόμος και το δίκαιο λειτουργούν εγγυητικά προς την κατεύθυνση αυτή. Σημαντικό είναι, ωστόσο, να ακολουθούνται και από αποφάσεις και πολιτικές που προάγουν

και αναδεικνύουν τον δημόσιο χώρο πρασίνου στο σύγχρονο αστικό και περιαστικό περιβάλλον².

2. Συνταγματική κατοχύρωση του αστικού πρασίνου

Στην ελληνική πολιτεία θεμελιώδη διάταξη για την προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί το άρθρο 24 του ισχύοντος Συντάγματος. Το περιβάλλον ορίζεται ως το σύνολο των βιοτικών και αβιοτικών παραγόντων, οι οποίοι αλληλεξαρτώνται και αλληλεπιδρούν δημιουργώντας βιοκοινότητες και οικοσυστήματα³. Η έννοια του περιβάλλοντος περιλαμβάνει το σύνολο των συνθηκών, στις οποίες ζει και αναπτύσσεται ένας οργανισμός, το σύνολο των όντων της δημιουργίας, όπως και τους κανόνες και νόμους που διέπουν την ίδια τη ζωή. Το περιβάλλον θα μπορούσε επίσης να ορισθεί ως ένα δυναμικό σύστημα, το οποίο εξελίσσεται και προσαρμόζεται συνεχώς στις μεταβαλλόμενες αντιδράσεις και επιδράσεις των στοιχείων και παραγόντων που το συναποτελούν, ως ένα «μεγασύστημα» αποτελούμενο από οικοσυστήματα και ανθρωπογενή συστήματα τελούντα σε πολύπλοκες σχέσεις δυναμικής αλληλεπίδρασης⁴.

Η έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος προϋποθέτει την έννοια της περιβαλλοντικής ανάγκης, ήτοι της ανάγκης για περιβάλλον υγιεινό και οικολογικά ισορροπημένο, το οποίο δεν θέτει σε κίνδυνο την υγεία και τη ζωή του ανθρώπου και των ειδών, αλλά τους επιτρέπει να διατηρήσουν τη θέση τους, την ισορροπία τους και τη βιώσιμη ανάπτυξή τους στο σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών συστημάτων. Η προστασία του περιβάλλοντος, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 24 του Συντάγματος, στοιχειοθετεί υποχρέωση του Κράτους και αντίστοιχο δικαίωμα του ατόμου.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον είναι ένα συνταγματικό (θεμελιώδες) δικαίωμα, εφ' όσον την ύπαρξη και την άσκησή του εγγυάται μια συνταγματική διάταξη αυξημένης τυπικής ισχύος, η οποία δεσμεύει και τις τρεις συντεταγμένες εξουσίες: τον νομοθέτη, τη δημόσια διοίκηση και τον δικαστή, και δεν δύναται να καταργηθεί με τυπικό νόμο ή με διοικητική πράξη.

Το Σύνταγμα του 1975 περιέλαβε, για πρώτη φορά στην ιστορία των ελληνικών Συνταγμάτων, ρητές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος καταλαμβάνει το φυσικό περιβάλλον, με ιδιαίτερη έμφαση στα δασικά οικοσυστήματα (άρθρο 24 παρ. 1 και ερμηνευτική δήλωση σε συνδυασμό με το άρθρο 117 παρ. 3-4) και το ανθρωπογενές περιβάλλον: οικιστικό (άρθρο 24 παρ. 2-5) και πολιτιστικό (άρθρο 24 παρ. 1, 6).

Από το άρθρο 24 του Συντάγματος απορρέει υποχρέωση της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας να προβαίνουν σε θετικές ενέργειες για την προστασία του περιβάλλοντος με τη λήψη των απαιτούμενων νομοθετικών,

² Σ. Παυλάκη, Αστικό και Περιαστικό Πράσινο (Νομοθετικό Πλαίσιο - Νομολογία), Αθήνα 2019, σ. 3.

³ Κωνστ. Τσαμπούκου - Σκαναβή, Περιβάλλον & Κοινωνία - Μια σχέση σε αδιάκοπη εξέλιξη, σ. 20.

⁴ Μιχ. Δεκλερής, Ο Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος - Εγκόλπιο Βιωσίμου Αναπτύξεως, Αθήνα 1996, σ. 39 επ.

διοικητικών, προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων παρεμβαίνοντας στον αναγκαίο βαθμό και στην οικονομική ή άλλη ατομική ή συλλογική δραστηριότητα.

Το άρθρο 24 του Συντάγματος αποτελεί το κύριο, όχι όμως και το αποκλειστικό συνταγματικό έρεισμα προστασίας του περιβάλλοντος. Η διασφάλιση των περιβαλλοντικών αγαθών είναι επιταγή άρρηκτα συνδεδεμένη με τον σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου (άρθρο 2 παρ. 1 Συντ.) και αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του (άρθρο 5 παρ. 1 Συντ.) και την πραγμάτωση άλλων δικαιωμάτων, όπως ιδίως το δικαίωμα στην υγεία (άρθρο 5 παρ. 5 συνδ. 21 παρ. 3 Συντ.) και επιταγών, όπως για παράδειγμα η ρητή και απαρέγκλιτη απαγόρευση μεταβολής του προορισμού των δασών και δασικών εκτάσεων της χώρας και η υποχρεωτική κήρυξή τους αναδασωτέων σε περίπτωση βλάβης, υποβάθμισης ή καταστροφής τους (άρθρο 117 παρ. 3 Συντ.).

Με τη ρητή κατοχύρωση της **«αρχής της αειφορίας»** στο άρθρο 24 του Συντάγματος, η οποία επήλθε με την αναθεώρηση του 2001, επιτάσσεται η στάθμιση της οικονομικής ανάπτυξης με την περιβαλλοντική προστασία. Βασικός άξονας της αρχής της αειφορίας είναι ο κανόνας ότι κάθε ανθρώπινη επέμβαση στο περιβάλλον πρέπει να γίνεται με τρόπο που διασφαλίζει την ισόρροπη σχέση μεταξύ εκμετάλλευσης φυσικών πόρων και εξέλιξης των οικοσυστημάτων χάριν και των επομένων γενεών.

Η συνταγματική διάταξη του άρθρου 24 παρ. 1 ορίζει το Κράτος ως υποκείμενο της υποχρέωσης προστασίας του περιβάλλοντος, φυσικού και πολιτιστικού. Κύριος αποδέκτης του δικαιώματος στο περιβάλλον είναι το Κράτος με όλα τα όργανά του: νομοθετικά, διοικητικά, δικαστικά, τα οποία οφείλουν, αρνητικά μεν να μην προβαίνουν σε πράξεις που συνιστούν προσβολή του περιβάλλοντος ή της προστασίας του, θετικά δε να προστατεύουν το περιβάλλον, προληπτικά ή κατασταλτικά.

Από το δικαίωμα στο περιβάλλον δεσμεύονται ως αποδέκτες του όλοι οι φορείς του δημοσίου τομέα, τόσο η δημόσια Διοίκηση κατά την έκδοση των πάσης φύσεως διοικητικών πράξεων, είτε κατά δέσμια αρμοδιότητα είτε κατά διακριτική ευχέρεια, όσο και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και τα όργανά τους. Με τα κρατικά όργανα εξομοιώνονται και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου του δημοσίου τομέα και οι επιχειρήσεις, των οποίων αποκλειστικός ή κύριος μέτοχος είναι το κράτος.

Το περιεχόμενο του δικαιώματος στο περιβάλλον είναι σύνθετο: κατ' αρχήν προσωπικό, υπό την έννοια ότι προστατεύει τη ζωή και την υγεία ως κατ' εξοχήν προσωπικά αγαθά. Ως ατομικό δικαίωμα το δικαίωμα στο περιβάλλον έχει χαρακτήρα αρνητικό, αμυντικό, ο οποίος θέτει όρια στη δράση της κρατικής εξουσίας και στοχεύει στη δημιουργία για το άτομο μιας σφαίρας ελεύθερης από κάθε κρατική παρέμβαση (*status libertatis* ή *negatives*). Σε περίπτωση δε που το Κράτος παραβιάζει την υποχρέωση αυτή αποχής - μη επέμβασης, ο θιγόμενος δύναται να ζητήσει επανόρθωση μέσω της δικαστικής οδού.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον αναγνωρίζεται και ως κατ' εξοχήν κοινωνικό δικαίωμα ενταγμένο στο πλαίσιο της υποχρέωσης του Κράτους, ως συγχρόνου κοινωνικού κράτους δικαίου, όχι μόνο να απέχει από οποιαδήποτε επέμβαση στον χώρο της ελευθερίας των ατόμων αλλά και να προβαίνει σε θετικά μέτρα και παροχές που διασφαλίζουν και υλοποιούν το περιεχόμενο της προστασίας των δικαιωμάτων προς τους πολίτες. Το δικαίωμα στο περιβάλλον προστατεύει ένα αγαθό, το οποίο λαμβάνει υπ' όψη **και τη μέλλουσα ανθρωπότητα**, δημιουργώντας στο παρόν συνθήκες που επιτρέπουν και διασφαλίζουν τη διατήρηση και την ανάπτυξή της⁵.

Το αντικείμενο του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος στο περιβάλλον ορίζεται με τη δέουσα ευρύτητα, ώστε να καταλαμβάνει όλα τα στοιχεία που συνθέτουν διαχρονικά τον υπό ευρεία έννοια ζωτικό χώρο του ανθρώπου, μεταξύ των οποίων καθοριστική θέση κατέχουν οι κοινόχρηστοι - ελεύθεροι χώροι αστικού πρασίνου. Η προστασία που παρέχεται από το Σύνταγμα και τη νομοθεσία στους **χώρους αστικού πρασίνου** συνίσταται στη διαφύλαξή τους στο διηνεκές, με τη λήψη των αναγκαίων μέτρων και τη βιώσιμη και αειφορική διαχείρισή τους, προκειμένου να καθίσταται δυνατή η εκπλήρωση του σκοπού τους, δηλαδή η ελεύθερη και ακώλυτη χρήση και απόλαυση του πρασίνου από το κοινό.

Και η νομολογία κυρίως του Συμβουλίου της Επικρατείας έδωσε για το αστικό πράσινο μερικές από τις πιο εμβληματικές αποφάσεις της που λειτούργησαν ως θεμέλιο της προστασίας του. Σύμφωνα με αυτήν⁶, οι κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου αποτελούν «*χώρους τεχνητώς δημιουργηθέντος υποκατάστατου φυσικού περιβάλλοντος εντός του οικιστικού ιστού*», η δε πολεοδομική λειτουργία τους συνίσταται προεχόντως στην αναψυχή των επισκεπτών τους μέσω της επαφής τους με το περιβάλλον κατά την προσωρινή παραμονή τους σε αυτούς. Για τον λόγο αυτό οι χώροι αστικού πρασίνου, αν και αποτελούν μεγέθη κατ' εξοχήν του δομημένου χώρου, αντιμετωπίζονται από το δίκαιο, λόγω της σπουδαίας λειτουργίας που επιτελούν, ως αυτούσια φυσικά ενταγμένα στον αστικό ιστό⁷ που ενεργοποιούν ολόκληρο το φάσμα της συνταγματικής προστασίας του άρθρου 24.

3. Προστασία πάρκων και αλσών

(1) Επέκταση της δασικής προστασίας

Η σημασία που αποδίδει το δίκαιο στο αστικό πράσινο είναι τόσο εμφαντική, ώστε επέκτεινε στα πάρκα και άλση εντός οικιστικού ιστού τη συνταγματικά κατοχυρωμένη προστασία που παρέχεται σε αυτά τα ίδια τα **δάση και τις δασικές εκτάσεις** της χώρας⁸.

Η έννομη τάξη καθιερώνει την υποχρέωση της **προηγούμενης πρόβλεψης** των πάρκων και αλσών στο οικείο εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο⁹. Σε

⁵ Γλ. Σιούτη, Η Συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος, Αθήνα 1985, σ. 45, 54.

⁶ ΣτΕ 787/2016 κ.ά.

⁷ ΣτΕ 974/2005.

⁸ ΣτΕ Ολ 677/2010 κ.ά. Άρθρο 3 § 4 ν. 998/1979 (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979).

⁹ Άρθρο 41 § 4 ν. 998/1979 (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979).

περίπτωση ωστόσο που δεν υφίσταται ρητή σχετική πρόβλεψή τους σε σχέδιο πόλεως, αλλ' ο χώρος τους χρησιμοποιείται παγίως ως πάρκο ή ως άλσος, επίσης υπάγονται στη δασική νομοθεσία και προστατεύονται ως «**εν τοις πράγμασι**» πάρκα ή άλση¹⁰.

Στις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας υπάγονται και **τμήματα πάρκου ή άλσους**, τα οποία φέρουν μη δασική βλάστηση συνδέονται όμως οργανικά με το σύνολο του πάρκου ή του άλσους, υπό την έννοια ότι συμβάλλουν στη διατήρηση της φυσικής ισορροπίας του συνόλου¹¹.

Τόσο τα πάρκα όσο και τα άλση συνιστούν «**υποκατάστατα φυσικού κεφαλαίου εντός του αστικού ιστού**»¹², η δε εξομοίωσή τους με τα δάση της χώρας διέπει τη βιώσιμη διαχείρισή τους, την παρεχόμενη σε αυτά προστασία, την απαγόρευση μεταβολής του προορισμού τους και την αποκατάστασή τους σε περίπτωση βλάβης, υποβάθμισης ή καταστροφής τους, με σκοπό τη διασφάλιση της εις το διηνεκές απόλαυσης του πρασίνου από το κοινό¹³.

Τα **άλση** κατά κανόνα προϋπάρχουν του ρυμοτομικού σχεδίου, το οποίο τα ενσωματώνει και διαθέτουν κυρίως δασική - φυσική βλάστηση. Αντίθετα, η δημιουργία των **πάρκων** προβλέπεται από το ίδιο το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο και μπορεί να φέρουν τόσο δασική όσο και βοτανική (κηπευτική) - κατά κανόνα τεχνητή βλάστηση.

Η επέκταση της δασικής προστασίας στα πάρκα και άλση κρίνεται αναγκαία λόγω της σπουδαίας αποστολής τους στο περιβάλλον των πόλεων και των οικισμών, κυρίως επειδή τα πάρκα και άλση:

- α) Συχνά αποτελούν οικοσυστήματα υψηλής οικολογικής και αισθητικής αξίας εντός των οποίων διαβιούν ακόμα και σπάνια ή ενδημικά είδη ζώων και φυτών και αναπτύσσονται προστατευόμενα σύνολα και στοιχεία της φύσης.
- β) Συνδέονται με την ιστορία, τον πολιτισμό και την εξέλιξη των τόπων στους οποίους υφίστανται ή έχουν συντελέσει στη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης και ταυτότητας και της τοπικής κοινωνικής, πολιτικής, επαγγελματικής και πολιτιστικής ζωής.
- γ) Απειλούνται από ποικίλες προσβολές, οικιστικές πιέσεις και συστηματική υποβάθμιση στο περιβάλλον των πόλεων, γεγονός που επιτάσσει την αυξημένη προστασία τους με την υπαγωγή τους στη δασική νομοθεσία.

(2) Ειδικές περιπτώσεις

Δασικοί θύλακες που εντάσσονται κατ' εξαίρεση σε σχέδιο πόλεως, διατηρούν υποχρεωτικά αναλλοίωτο τον δασικό χαρακτήρα τους και χαρακτηρίζονται ως κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου χωρίς όμως να αποσυνδέονται από τη δασική νομοθεσία και χωρίς να εξομοιώνονται με τους

¹⁰ ΥΑ 133384/6587/2015, ΓνωμΝΣΚ 69/2017, Εγκ. ΥΠΕΚΑ 117840/1514/8.4.2011, ΣΤΕ 2588/1992, 1118/1993.

¹¹ Άρθρο 3 § 4 ν. 998/1979 (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979).

¹² ΣΤΕ 974/2005 κ.ά.

¹³ ΣΤΕ ΟΛ 677/2010, ΣΤΕ 4376/2015, 1118/1993.

κοινόχρηστους χώρους πρασίνου, τους οποίους η Διοίκηση δύναται να αναδιατάσσει με την τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου¹⁴.

Απαγορεύεται η **ένταξη δάσους ή δασικής έκτασης** σε οικιστική περιοχή ή σε σχέδιο πόλεως, ακόμη και αν κατατείνει στη δημιουργία κοινοχρήστων χώρων που διατηρούν τον δασικό χαρακτήρα τους¹⁵.

Οι προστατευτικές των δασών και δασικών εκτάσεων της χώρας διατάξεις δεν καταλαμβάνουν χώρους οι οποίοι χαρακτηρίζονται στο ρυμοτομικό σχέδιο **ως οικοδομήσιμοι**, έστω και αν διαθέτουν βλάστηση που θα δικαιολογούσε τον χαρακτηρισμό τους ως κοινοχρήστων χώρων πρασίνου¹⁶.

(3) Αρμοδιότητα

Στην Ελλάδα καθοριστικό θεσμικό ρόλο στα πάρκα και άλση εντός εγκεκριμένων ρυμοτομικών σχεδίων πόλεως έχει η **Δασική Υπηρεσία**. Συγκεκριμένα, η προστασία, η διαχείριση και η ανάδειξη των πάρκων και αλσών αποτελεί έναν από τους πρωταρχικούς σκοπούς και στόχους της Δασικής Υπηρεσίας που, με τον θεσμικό της ρόλο, συμβάλλει σημαντικά στην ανάδειξη και ισχυροποίηση της λειτουργικότητας των χώρων αστικού πρασίνου που εντάσσονται στη δασική νομοθεσία και προστασία.

Η εφαρμογή της δασικής νομοθεσίας στα πάρκα και άλση, η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας τους μέσα από την προστασία που παρέχεται στα δάση και στις δασικές εκτάσεις της χώρας και η αναγνώριση από το δίκαιο της εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος από τη λειτουργία τους εντός του οικιστικού περιβάλλοντος, καταδεικνύει τη σπουδαία προσφορά των πάρκων και αλσών στη διασφάλιση **ποιότητας ζωής** στον αστικό χώρο, στη διαμόρφωση του **αστικού τοπίου**, στην **αναψυχή** αλλά και στη θωράκιση των σύγχρονων πόλεων και οικισμών από την εκδήλωση των δυσμενών συνεπειών της **κλιματικής αλλαγής** και στην εξασφάλιση περιβαλλοντικής και οικολογικής σταθερότητας.

Αρμόδιες για το θεσμικό πλαίσιο στα πάρκα και άλση είναι:

1. Η Διεύθυνση Προστασίας Δασών της Γενικής Διεύθυνσης Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, η οποία είναι αρμόδια για την κατάρτιση και εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου που αφορά τα πάρκα και άλση στην Ελλάδα.

Οι επιχειρησιακοί στόχοι της Διεύθυνσης Προστασίας Δασών είναι ιδίως, σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 132/2017:

- Η εκπόνηση, υλοποίηση, παρακολούθηση μέτρων προστασίας των δασικών οικοσυστημάτων και του αγροτικού περιβάλλοντος από κάθε κίνδυνο.
- Η αντιμετώπιση θεμάτων και η παροχή οδηγιών για την αλλαγή της μορφής, του χαρακτήρα και της χρήσης δασικών οικοσυστημάτων.

¹⁴ ΣΤΕ 1848, 4772, 4876/2013, 838, 3369-70, 4925/2014, 88/2016, 3792/2001, 487/2007, 3745/2004, 3562/2008, 1980/2017.

¹⁵ ΣΤΕ 3369/2014, 1589/1999.

¹⁶ ΣΤΕ 3792/2001.

τα θέματα των εμπραγμάτων δικαιωμάτων του δημοσίου για τα δασικά οικοσυστήματα.

- Η εισήγηση για την έκδοση κανονιστικών ρυθμίσεων για την αστυνόμευση και ασφάλεια της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής και την προστασία της δημόσιας αγροτικής γης.
- Η έκδοση οδηγιών για την προστασία των δασικών προστατευόμενων περιοχών και τη δημιουργία χώρων δασικής αναψυχής.
- Η έκδοση οδηγιών για την εφαρμογή διατάξεων για την προστασία και διαχείριση της δασικής βιοποικιλότητας, σε συνεργασία με συναρμόδιες υπηρεσίες και φορείς.

Η διάρθρωση της Διεύθυνσης Προστασίας Δασών είναι η εξής:

- Τμήμα Δασοπροστασίας και Αγροτικής Ασφάλειας
- Τμήμα Επιτρεπτών Επεμβάσεων στα Δασικά Εδάφη, Πάρκων και Αλσών
- Τμήμα Εμπραγμάτων Δικαιωμάτων
- Τμήμα Δασικών Προστατευόμενων Περιοχών και Δασικής Αναψυχής.

Το πλέον αρμόδιο τμήμα για θέματα διαχείρισης και προστασίας των πάρκων και αλσών στη χώρα μας είναι το **Τμήμα Επιτρεπτών Επεμβάσεων** της Γενικής Διεύθυνσης Δασών του ΥΠΕΝ, το οποίο μεριμνά για την εφαρμογή του ισχύοντος νομικού πλαισίου για την προστασία και διαχείριση πάρκων και αλσών.

2. Οι Δασικές Υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων είναι αρμόδιες για την προστασία πάρκων και αλσών και για την έγκριση των μελετών διαχείρισης που καταρτίζουν οι Δήμοι για τα πάρκα και άλση.

Αναλυτικά, η μέριμνα για την ανάπτυξη, τη βελτίωση, την αναδάσωση και την προστασία πάρκων και αλσών εντός οικιστικού ιστού ανήκει **στους οικείους ΟΤΑ** ή στους οικιστικούς φορείς που αναλαμβάνουν τη δημιουργία τους ή σε ίδια νομικά πρόσωπα, σύμφωνα με σχετική μελέτη¹⁷. Η μέριμνα για πάρκα και άλση εντός **αρχαιολογικών χώρων** ανήκει στο Υπουργείο Πολιτισμού. Οι υπηρεσίες αυτές δύνανται να ζητούν τη συνδρομή της δασικής υπηρεσίας, εφ' όσον συντρέχει περίπτωση, ενώ η εκτέλεση κάθε είδους έργων σε πάρκα και άλση ενεργείται σύμφωνα με σχετική μελέτη που εγκρίνεται από τη δασική αρχή και με την εποπτεία της.

Ως «ίδια νομικά πρόσωπα» κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου της προηγούμενης παραγράφου θα πρέπει να νοούνται φορείς και υπηρεσίες του Δημοσίου που:

- α) έχουν σκοπούς οι οποίοι περιλαμβάνουν ρητά τη δασική διαχείριση και προστασία ή τη διαχείριση και προστασία του αστικού πρασίνου, όπως οι δασικές υπηρεσίες της χώρας και οι υπηρεσίες πρασίνου των δήμων,
- β) είναι κατάλληλα στελεχωμένες με ειδικό προς τούτο επιστημονικό προσωπικό (δασολόγους, δασοπόνους, γεωπόνους, αρχιτέκτονες τοπίου κ.λπ.), και
- γ) διαθέτουν τον απαιτούμενο τεχνικό εξοπλισμό για την εκτέλεση των σχετικών εργασιών.

¹⁷ Άρθρο 5 § 2 ν. 998/1979 (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979).

Είναι επομένως ανεπίτρεπτη η ανάθεση αρμοδιοτήτων και εργασιών διαχείρισης και προστασίας πάρκων, αλσών και εν γένει χώρων αστικού πρασίνου, στους οποίους εφαρμόζεται η δασική νομοθεσία, σε υπηρεσίες ή φορείς που δεν συγκεντρώνουν, σωρευτικά, τα χαρακτηριστικά της προηγούμενης παραγράφου¹⁸.

(4) Διαχείριση και προστασία πάρκων και αλσών

Η προστασία που παρέχεται από τη δασική νομοθεσία στα πάρκα και άλση εξειδικεύεται από τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας¹⁹, όπως ισχύουν και έχουν ερμηνευθεί από τη νομολογία των δικαστηρίων της χώρας μας, και επιτάσσουν αφ' ενός την εξομίωση των πάρκων και αλσών με τα δάση και τις δασικές εκτάσεις της χώρας όσον αφορά την παρεχόμενη σε αυτά προστασία και αφ' ετέρου την απαγόρευση της μεταβολής του προορισμού τους και της αναίρεσης της λειτουργίας τους που συνίσταται στην εις το διηνεκές απόλαυση του πρασίνου από το κοινό²⁰.

Ειδικότερα, προβλέπεται υποχρέωση **αναδάσωσης** των πάρκων και αλσών σε περίπτωση βλάβης, υποβάθμισης ή καταστροφής της βλάστησής τους²¹, ενώ απαγορεύεται ρητά η **μεταβολή του προορισμού** τους και η αναίρεση της λειτουργίας τους²². Μεταβολή της χρήσεως ή του προορισμού πάρκων και αλσών, τα οποία καλύπτονται από βλάστηση, φυσικά ή τεχνητά δημιουργημένη, γίνεται δεκτή μόνο κατ' εξαίρεση, ανεξαρτήτως αν οι εκτάσεις χαρακτηρίζονται από το εγκεκριμένο σχέδιο ως χώροι κοινοχρήστου πρασίνου ή αν έχουν «εν τοις πράγμασι» αποκτήσει τον χαρακτήρα αυτόν, σε περίπτωση που προβλέπεται από διάταξη νόμου προς ικανοποίηση σκοπού **δημοσίου συμφέροντος** (ως τέτοιος δε σκοπός έχει αναγνωριστεί η διάνοιξη δημοσίων οδών για την εξυπηρέτηση σπουδαίας ανάγκης επικοινωνίας κατ' άρθρο 48 παρ. 1 ν. 998/1979, ως ίσχυε προ του ν. 4280/2014²³).

¹⁸ Σχετ. Σ. Παυλάκη, Κλαδεύσεις και υλοτομίες από τη ...ΔΕΔΔΗΕ ΑΕ; <https://dasarxeio.com/2023/11/29/131115/>

¹⁹ Ιδίως άρθρα 41 § 4, 58, 59 και 60 ν. 998/1979.

²⁰ ΣτΕ ΟΛ 677/2010, 3144/2004, 1764/1977, ΣτΕ 838, 2723/2014, 4468/2011, 4384/2009, 2145/2003, 3562/2008, 1589/1999, 131/2007, 246/2000, ΣτΕ ΠΕ 58/2009.

²¹ Άρθρο 41 § 4 ν. 998/1979 (ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979).

²² Άρθρο 58 ν. 998/1979 ΦΕΚ Α' 289/29.12.1979).

²³ ΣτΕ ΟΛ 677/2010, 3144/2004, ΣτΕ 4376/2015, 4468/2011, 1978/2002, 3792/2001, 2588/1992, 1118/1993, ΓνμΝΣΚ 69/2017 (Τμ. Γ').

Δέντρα σε δημόσιους χώρους στο Βερολίνο. Φέρουν αρίθμηση για άμεση προστασία και διαχείριση (Παυλάκη Σ., Δεκ. 2017)

(5) Μελέτες διαχείρισης κοινόχρηστων χώρων πρασίνου, πάρκων και αλσών

Η διαχείριση και προστασία των πάρκων και αλσών εξειδικεύεται με τις διατάξεις της **ΥΑ 133384/6587/2015** (ΦΕΚ Β' 2828/23.12.2015) «Προδιαγραφές Σύνταξης των Μελετών Διαχείρισης Πάρκων και Αλσών» όπως ισχύει, σύμφωνα και με τη σχετική νομοθετική εξουσιοδότηση που παρέχεται με την παρ. 10 του άρθρου 78 του ν. 998/1979.

Οι διαχειριστικές μελέτες πάρκων και αλσών αποτελούν ένα σχέδιο διαχείρισης των χώρων αυτών με συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα, στο οποίο καθορίζονται δυνάμενα έργα, εργασίες και δραστηριότητες (master plan), τα οποία εγκρίνονται κατά την ειδική κατά το έργο μελέτη, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρ. 2 του άρθρου 5 του ν. 998/1979, ως ισχύει²⁴.

Το περιεχόμενο της ως άνω υπουργικής απόφασης περί των προδιαγραφών σύνταξης των διαχειριστικών μελετών πάρκων και αλσών, δύναται να εμπλουτίζεται με τη συμπερίληψη στα επιτρεπόμενα από αυτήν έργα σε πάρκα και άλση, έργων, δραστηριοτήτων και εργασιών προβλεπομένων τόσο στην υπουργική απόφαση 66102/970/23.2.1995 (ΦΕΚ Β' 170/14.3.1995, δ/σφ. ΦΕΚ Β' 330/28.4.1995) «Ρύθμιση θεμάτων που αφορούν τη δημιουργία χώρων διημέρευσης και υπαίθριας αναψυχής στα δάση και στις δασικές εκτάσεις της Χώρας» όσο και στο Προεδρικό Διάταγμα 437/1981 (ΦΕΚ Α' 120/5.5.1981) «Περί μελέτης και εκτελέσεως δασοτεχνικών έργων», εφ' όσον και στην έκταση που αυτά κρίνονται συμβατά με τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στο κατά περίπτωση πάρκο ή άλσος και πάντοτε κατόπιν ειδικής επιστημονικής μελέτης της αρμόδιας δασικής αρχής, με την άδειά της και με την παρουσία ειδικευμένου και κατάλληλου προς τα εκάστοτε εκτελούμενα έργα, δασικού προσωπικού.

(6) Δασικοί χάρτες

Τα εντός οικιστικών περιοχών πάρκα και άλση **εξαιρούνται του Δασικού Χάρτη**, ως προς την προστασία τους όμως εφαρμόζεται η δασική νομοθεσία²⁵.

(7) Επεμβάσεις και υποδομές

Αυθαίρετα κτίσματα και υποδομές σε πάρκα και άλση εξαιρούνται της κατεδάφισης, εάν πληρούν τις προϋποθέσεις που θέτουν οι ειδικές προς τούτο διατάξεις της δασικής νομοθεσίας²⁶.

Έργα απαραίτητα για τη λειτουργία πάρκων και αλσών που συντηρούν και εμπλουτίζουν τη βλάστηση, βελτιώνουν την αισθητική του τοπίου, εξασφαλίζουν άνετη, ασφαλή κίνηση και εξυπηρέτηση των επισκεπτών και διευκολύνουν τη σωματική άσκηση, την αναψυχή και την πνευματική ανάταση, δεν συνιστούν μεταβολή της κατά προορισμόν χρήσης των πάρκων

²⁴ Άρθρο 1 § 1 εδάφ. τέταρτο ΥΑ 133384/6587/2015 (ΦΕΚ Β' 2828/23.12.2015).

²⁵ Βλ. άρθρα 13 παρ. 1 εδάφ. δεύτερο και 23 παρ. 3 του ν. 3889/2010.

²⁶ Άρθρα 71 παρ. 6 του Δασικού Κώδικα, 58 παρ. 4-5 ν. 998/1979.

και αλσών, τυχόν δε αναδασωτέος χαρακτήρας τους δεν εμποδίζει την ανάπτυξη των έργων²⁷.

Σε πάρκα, άλση και κοινοχρήστους χώρους πρασίνου δύναται, μετά από έρευνα του υπεδάφους για την καταλληλότητα, να κατασκευάζονται **έργα Μετρό ή Τραμ** καθώς και συνοδά έργα (π.χ. γραφεία), με την προϋπόθεση ότι θα αποκατασταθεί πλήρως από τον υπεύθυνο του έργου ή την αναθέτουσα αρχή, μετά το πέρας των εργασιών κατασκευής και στο σύνολο της έκτασης επέμβασης, η λειτουργία του πάρκου, του άλσους ή του χώρου πρασίνου ως φυσικού συστήματος εντός αστικού ιστού²⁸. Επισημαίνεται ωστόσο ότι κατ' άρθρο 114 παρ. 1 του ν. 5079/2023 (ΦΕΚ Α' 215/22.12.2023) παρατάθηκε έως την 31/12/2025 η ένταξη πάρκων και αλσών στις **επιτρεπτές επεμβάσεις** που προβλέπει για αυτά η δασική νομοθεσία κατ' άρθρο 52 ν. 4280/2014.

(8) Παραχώρηση πάρκου ή άλσους

Παραχώρηση της χρήσης πάρκου ή άλσους επιτρέπεται μόνο **στους οικείους δήμους**, με απόφαση του Επιθεωρητή Εφαρμογής Δασικής Πολιτικής, μετά από εισήγηση της αρμόδιας περιφερειακής δασικής υπηρεσίας, υπό τον όρο της μη μεταβολής του προορισμού ή της χρήσεως της παραχωρουμένης εκτάσεως. Επιτρέπονται επίσης έργα ή δραστηριότητες που είναι απολύτως αναγκαία για τη λειτουργία του πάρκου ή άλσους²⁹. Οι παραχωρησιούχοι υποχρεούνται, με ευθύνη και δαπάνες τους, να συντηρούν και να βελτιώνουν τη βλάστηση, να διαχειρίζονται και να φυλάσσουν τις εκτάσεις, η χρήση των οποίων τους έχει παραχωρηθεί, σύμφωνα με τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας. Οι εκτάσεις αυτές διατηρούν στο ακέραιο τον **δασικό χαρακτήρα** τους. Σε περίπτωση που δεν τηρούνται οι όροι της παραχωρήσεως, η τελευταία ανακαλείται³⁰.

4. Προστασία κατά το ιδιωτικό δίκαιο

Στο πλαίσιο του ιδιωτικού δικαίου το περιβάλλον ορίζεται ως το σύνολο των αγαθών που συνθέτουν τον «**ζωτικό χώρο**» του ανθρώπου, δηλαδή του υλικού πλαισίου, εντός του οποίου επιτυγχάνεται η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Με αφετηρία το δικαίωμα χρήσεως των κοινοχρήστων πραγμάτων (άρθρο 966 ΑΚ) που απορρέει από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη **αξία της προσωπικότητας** του ατόμου (άρθρο 5 Συντ.), καθιερώνεται το δικαίωμα του ανθρώπου να ζει και να αναπτύσσεται σε υγιεινό και βιώσιμο χώρο και να απολαμβάνει τα περιβαλλοντικά αγαθά στα οποία συγκαταλέγονται οι κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου³¹.

Το δικαίωμα του ανθρώπου στη χρήση και απόλαυση της ωφέλειας του ζωτικού χώρου του αποτελεί την ιδιωτικού δικαίου έκφανση του κατ' άρθρο 24 παρ. 1 Συντ. δικαιώματος στο περιβάλλον, το οποίο τριτενεργεί στις ιδιωτικές έννομες σχέσεις μέσω των διατάξεων των άρθρων 57 και 967 επ.

²⁷ Άρθρο 58 παρ. 8 ν. 998/1979.

²⁸ Άρθρο 59 § 1 ν. 998/1979.

²⁹ Άρθρο 58 § 2α' ν. 998/1979.

³⁰ Άρθρο 58 § 2β'-γ' ν. 998/1979.

³¹ ΣΤΕ 810-1/1977, 3047/1980, ΑΠ 630/1968, ΠΠρΑθ 3872/2006.

ΑΚ³². Υπό την έννοια αυτή, η με οποιονδήποτε τρόπο προσβολή στοιχείου του ζωτικού χώρου του ανθρώπου συνιστά προσβολή του θεμελιώδους συνταγματικού δικαιώματος της αξίας του προσώπου, την οποία δεν μπορεί να νομιμοποιήσει καμία κανονιστική διάταξη της κοινής νομοθεσίας, αφού μια τέτοια διάταξη θα είναι αντισυνταγματική και παράνομη³³.

Κάθε φορά, επομένως, που συντελείται ορισμένη επαχθής παρέμβαση ή δραστηριότητα η οποία αναιρεί την κοινή χρήση και απόλαυση του αστικού πρασίνου, συντρέχει κατά το δίκαιο **προσβολή της προσωπικότητας** του ατόμου η οποία θεμελιώνεται στα άρθρα 57 και 970 ΑΚ μέσω των οποίων «τρίτενεργεί» στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου το δικαίωμα στο περιβάλλον κατά το άρθρο 24 του Συντάγματος³⁴.

5. Θεμελιώδεις αρχές διαχείρισης και προστασίας αστικού πρασίνου

Καθοριστικής σημασίας για το αστικό πράσινο έχει αναδειχθεί η νομολογία των δικαστηρίων της χώρας μας, χάρη στην οποία καθιερώθηκε και εμπεδώθηκε σειρά κανόνων και αρχών που διασφαλίζουν σήμερα τους χώρους αστικού πρασίνου από παράνομες επεμβάσεις, υποβάθμιση και καταστροφή. Πρόκειται για τις ακόλουθες, κυρίως, αρχές:

(1) Αρχή του πολεοδομικού κεκτημένου: Απορρέει από το άρθρο 24 του Συντάγματος. Σύμφωνα με αυτήν ο κοινός νομοθέτης δύναται να τροποποιεί τις ισχύουσες πολεοδομικές ρυθμίσεις και να μεταβάλλει τους ήδη υφισταμένους όρους δόμησης των εγκεκριμένων ρυμοτομικών σχεδίων, μόνον εφόσον με την εισαγόμενη ρύθμιση διατηρείται ή βελτιώνεται το ήδη υφιστάμενο επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος και των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων³⁵. Η αρχή του πολεοδομικού κεκτημένου απαγορεύει επομένως τη μείωση, την υποβάθμιση και την καταστροφή των χώρων αστικού πρασίνου.

(2) Αρχή της αειφορίας: Θεμέλιο της αρχής αυτής αποτελεί το άρθρο 24 παρ. 1 Συντ. Σύμφωνα με αυτήν κάθε ανθρώπινη επέμβαση στο περιβάλλον πρέπει να γίνεται με τρόπο που διασφαλίζει την ισόρροπη σχέση μεταξύ εκμετάλλευσης φυσικών πόρων και εξέλιξης των οικοσυστημάτων χάριν και των επομένων γενεών.

(3) Αρχή του κοινόχρηστου χαρακτήρα των περιβαλλοντικών αγαθών: Απορρέει από τα άρθρα 5 παρ. 1 Συντ. και 57 και 966 επ. ΑΚ και υπαγορεύει την ακώλυτη χρήση και απόλαυση από το κοινό των κοινοχρήστων χώρων πρασίνου, των πάρκων και αλσών³⁶.

(4) Αρχή της προστασίας των εν τοις πράγμασιν πάρκων και αλσών: Εκτάσεις που δεν φέρουν ιδιαίτερο χαρακτηρισμό στο εγκεκριμένο

³² Ιωάννης Καράκωστας, «Ένδικο μέσα προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών», Επιθεώρηση Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου, 1990 σ. 178.

³³ ΑΠ Ολ 40/1998 ΕΛΔνη 1/1999 σ. 46.

³⁴ ΑΠ 684/1973, 286/1987, 1308/1988, ΕφΑθ 3552/1992, 2129/1994, ΕφΘεσ 1057/1990 ΕφΠειρ 1291/1996.

³⁵ ΣΤΕ Ολ 10/1988 κ.ά.

³⁶ ΣΤΕ 810-1/1977, 3047/1980, ΑΠ 630/1968, ΠΠρΑθ 3872/2006 κ.ά.

ρυμοτομικό σχέδιο ως ελεύθεροι - κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου, έχουν όμως αποκτήσει στην πράξη χαρακτήρα πάρκου ή άλσους, επειδή χρησιμοποιούνται ως πάρκα ή άλση επί μακρόν, λογίζονται ως «εν τοις πράγμασιν» πάρκα ή άλση και ως εκ τούτου, υπάγονται στη δασική προστασία και εφαρμόζεται και σε αυτές η δασική νομοθεσία³⁷.

(5) Αρχή της τριτενέργειας του δικαιώματος στο περιβάλλον:

Σύμφωνα με την αρχή αυτή το δικαίωμα του ανθρώπου στη χρήση και απόλαυση της ωφέλειας του ζωτικού χώρου του αποτελεί την ιδιωτικού δικαίου έκφανση της κατοχύρωσης από το άρθρο 24 παρ. 1 Συντ. του δικαιώματός του στο περιβάλλον, το οποίο τριτενεργεί στις ιδιωτικές έννομες σχέσεις μέσω των διατάξεων των άρθρων 57 και 967 επ. ΑΚ. Η προσβολή στοιχείου του ζωτικού χώρου του ανθρώπου γίνεται δεκτό ότι συνιστά προσβολή της προσωπικότητάς του³⁸.

(6) Αρχή του «ζωτικού χώρου» του ατόμου: Η αρχή αυτή εκφράζει τη θεμελιώδη αξίωση διασφάλισης του αναγκαίου υλικού και πνευματικού πλαισίου στοιχείων και αγαθών, τα οποία αλληλεπιδρούν και επιτρέπουν την υγιεινή, αρμονική και ασφαλή διαβίωση, την ποιότητα ζωής του ανθρώπου και την ισορροπημένη και δημιουργική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

(7) Ο κανόνας «πράσινο αντί πρασίνου»: Έχει διαπλαστεί κυρίως από τη νομολογία του Ε' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας. Καθιερώνει τη βασική θέση ότι η αναδιάρθρωση χώρων στο πλαίσιο ορισμένης αστικής ανάπλασης είναι δυνατή μόνον εφόσον από αυτήν δεν προκαλείται μείωση των υφισταμένων κοινοχρήστων χώρων πρασίνου καθώς και ότι ο αποχαρακτηρισμός κοινοχρήστου χώρου πρασίνου επιτρέπεται υπό τον απαραίτητο όρο της συντέλεσης της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης για τη δημιουργία αντίστοιχου χώρου πρασίνου σε αντιστάθμισή του³⁹.

(8) Αρχή της μη ματαίωσης της δημιουργίας χώρων πρασίνου: Η αρχή αυτή επιτάσσει ότι η άρση ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης για τη δημιουργία χώρου αστικού πρασίνου δύναται να γίνει δεκτή όλως εξαιρετικώς, αποκλειστικά και μόνο σε περίπτωση σοβαρής οικονομικής αδυναμίας του οικείου δήμου να καταβάλει την καθορισθείσα αποζημίωση, η οποία θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να αιτιολογείται νόμιμα, αναλυτικά και εμπεριστατωμένα⁴⁰.

(9) Αναγκαίο δίκτυο χώρων πρασίνου: Στο πλαίσιο εφαρμογής του Νέου Ρυθμιστικού Σχέδιο Αθήνας - Αττικής (ΡΣΑ)⁴¹ καθιερώνεται η διαμόρφωση εντός του αστικού ιστού ενός ελάχιστου δικτύου κοινοχρήστων χώρων πρασίνου, με βάση και τις προβλεπόμενες ποσοτικές και ποιοτικές

³⁷ Άρθρο 58 § 1 περ. β' ν. 998/1979, ΥΑ 133384/6587/2015, ΓνωμΝΣΚ 69/2017, Εγκ. ΥΠΕΚΑ 117840/1514/8.4.2011, ΣτΕ 2588/1992, 1118/1993.

³⁸ Ιω. Καράκωστας, Περιβάλλον και Δίκαιο - Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών, 3η έκδοση, Αθήνα 2011, σ. 264. ΑΠ ΟΛ 40/1998, Ελληνική Δικαιοσύνη τ. 1/1999 σ. 46.

³⁹ ΣτΕ ΟΛ 2002/2003, 1528/2003, ΣτΕ 2242/1994, 5918/1996.

⁴⁰ ΣτΕ 528/2017, ΣτΕ 796/2016, ΣτΕ ΠΕ 188/2006.

⁴¹ Άρθρο 17 ν. 4277/2014 - Νέο ΡΣΑ (ΦΕΚ Α' 156/1.8.2014, δ/σφ. ΦΕΚ Α' 165/26.8.2014).

παραμέτρους (πολεοδομικά σταθερότυπα), που διασφαλίζουν τις ανάγκες του εκάστοτε πολεοδομικού σχεδιασμού σε πράσινες υποδομές⁴².

(10) Αρχή της «συμπαγούς πόλης»: Πρότυπο σύγχρονης οικιστικής και πολεοδομικής οργάνωσης που καθιερώνεται στο πλαίσιο του νέου ΡΣΑ (ν. 4277/2014) και συμβάλλει καθοριστικά στη διατήρηση και προστασία κυρίως του περιαστικού πρασίνου. Σύμφωνα με αυτό, η κάλυψη των αναφυόμενων οικιστικών αναγκών σε ορισμένο αστικό κέντρο θα πρέπει να επιδιώκεται και να εξαντλείται εντός της ήδη θεσμοθετημένης δομήσιμης ενότητας απαγορευομένων των πολεοδομικών επεκτάσεων στον εξωαστικό χώρο.

(11) Αρχή της ενιαίας προστασίας του εξωαστικού χώρου: Ο αστικός και εξωαστικός χώρος οριοθετούνται ως ενιαία ενότητα περιβαλλοντικών στοιχείων και αγαθών που συμβάλλουν στη διαμόρφωση του τοπίου, στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, της οικολογικής ισορροπίας και των φυσικών πόρων και στη διασφάλιση και προαγωγή της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Επίσης προστατεύεται ο εξωαστικός χώρος με σκοπό τη διασφάλιση του πρωτογενούς τομέα παραγωγής και της πολιτιστικής ταυτότητας αλλά και ως αναπτυξιακό πλεονέκτημα που βελτιώνει την ελκυστικότητα της πόλης ή του οικισμού⁴³. Προς την κατεύθυνση αυτή σημαντικά συμβάλλει η δημιουργία «**πράσινου τόξου**» ως ενιαίας ενότητας περιβαλλοντικών αγαθών με κυρίαρχο στοιχείο το αστικό πράσινο, που αλληλεπιδρούν τόσο στον φυσικό όσο και στον οικιστικό χώρο και διαμορφώνουν το αστικό και περιαστικό τοπίο και το περιβάλλον.

(12) Πολεοδομικά σταθερότυπα (standards)

Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται για τον σύγχρονο πολεοδομικό σχεδιασμό, με κριτήρια προστασίας του αστικού πρασίνου, η εφαρμογή της ΥΑ 10788/5.3.2004 (ΦΕΚ Δ' 285/5.3.2004) «Έγκριση πολεοδομικών σταθεροτύπων (standards) και ανώτατα όρια πυκνοτήτων που εφαρμόζονται κατά την εκπόνηση των γενικών πολεοδομικών σχεδίων, των σχεδίων χωρικής και οικιστικής οργάνωσης "ανοικτής πόλης" και των πολεοδομικών μελετών», κατά το άρθρο 3 της οποίας ορίζεται, μεταξύ άλλων, η χρήση προτύπων ως βασικών μεγεθών σχεδιασμού για τον πληθυσμό, τη χωρητικότητα - φέρουσα ικανότητα, την πυκνότητα, τον συντελεστή κορεσμού και την κατοικία (παρ. 1). Ομοίως καθορίζονται οι κατευθύνσεις χωροθέτησης των λειτουργιών συσχέτισής τους με άλλες λειτουργίες και ιδιαίτεροι δείκτες και πίνακες για την ενότητα, μεταξύ άλλων, της κοινωνικής και τεχνικής υποδομής, στην οποία εντάσσεται και το πράσινο και οι ελεύθεροι χώροι (παρ. 2).

Όπως ορίζεται (παρ. 3), σύμφωνα με τα πρότυπα που τελικά διαλέγει ο μελετητής, γίνεται αναγωγή στον συγκεκριμένο οικισμό -τόσο για το κέντρο του όσο και για κάθε μία πολεοδομική του ενότητα- προσδιορίζονται οι ανάγκες σε μονάδες και γη της εκάστοτε λειτουργίας και συμπληρώνεται ξεχωριστός πίνακας για το κέντρο και για κάθε ενότητα. Είναι δε επιθυμητό να γίνεται συνδυασμός λειτουργιών (π.χ. σχολείο, αθλητικές εγκαταστάσεις,

⁴² ΥΑ 10788/2004 (ΦΕΚ Δ' 285).

⁴³ Άρθρο 7 ν. 4277/2014 (ΦΕΚ Α' 156/1.8.2014, δ/σφ. ΦΕΚ Α' 165/26.8.2014).

πολιτιστικά), στο πλαίσιο εξοικονόμησης δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής γης και οικονομίας στην ανάλωση φυσικού κεφαλαίου (παρ. 3).

Κατ' άρθρο 5 περ. Ε' της ΥΑ 10788/2004, το σύστημα ελεύθερων χώρων πρέπει να καλύπτει μια ποικιλία δραστηριοτήτων, οι οποίες αναπτύσσονται σε χώρους που σχεδιάζονται σε διάφορες αποστάσεις από τον τόπο κατοικίας και σε διάφορα μεγέθη, ανάλογα με τον προορισμό τους (παρ. 1).

Ειδικότερα, κατά τη διάταξη αυτή, οι αστικοί χώροι πρασίνου διακρίνονται ως εξής:

α) **«Ελεύθεροι Χώροι Πολεοδομικής Ενότητας»** στους οποίους εντάσσονται:

αα) **«Νησίδες πρασίνου»** (green pockets) 0,01-01 Ha χωρίς άλλη χρήση: Παίζουν ρόλο κυρίως στην ορθολογική οριστικοποίηση του σχεδιασμού και στη δημιουργία «ανοιγμάτων» στον δομημένο ιστό.

αβ) **«Πλατείες»** 0,1-0,5 Ha με ή χωρίς εξοπλισμό: Το πράσινο δεν είναι το κύριο χαρακτηριστικό τους. Χρησιμοποιούνται κυρίως ως χώροι κοινωνικής επαφής και αναψυχής (η χρήση αναψυκτηρίων είναι συμβατή).

αγ) **«Παιδικές χαρές - γωνιές»** (μικρής κλίμακας): Μπορεί να αφορούν τμήματα πεζοδρόμων (woonerf), και

αδ) **«Πάρκα Πολεοδομικής Ενότητας - Γειτονιάς»** 0,5-1,5 Ha: Εκτός του πρασίνου, που είναι το κύριο χαρακτηριστικό τους, μπορεί να περιλαμβάνουν δραστηριότητες ενεργητικής αναψυχής, όπως μικρές αθλητικές εγκαταστάσεις, παιδικές χαρές, χώρους παιχνιδιού (το πάρκο είναι δυνατόν να καλύπτει τις ανάγκες και πέραν της μιας πολεοδομικής ενότητας - γειτονιάς), και

β) **«Ελεύθεροι Χώρους Πόλης - Οικισμού»** που περιλαμβάνουν τα **«Πάρκα Πόλης - Οικισμού»**. Οι χώροι της κατηγορίας αυτής κατά κανόνα τοποθετούνται σε φυσικές περιοχές που προσφέρονται για τον σκοπό αυτό και πρέπει να διαμορφωθούν έτσι, ώστε να προστατευθεί και να αναδειχθεί ο φυσικός χαρακτήρας του τοπίου. Αποτελούν τις «φυγές» από το αστικό περιβάλλον και για αυτό είναι σκόπιμο να αποφεύγεται η χωροθέτηση σε αυτούς λειτουργιών με έντονη όχληση.

Προδιαγραφές για τους ελεύθερους χώρους των ελληνικών πόλεων				
	μ²/κάτοικο		Ακτίνα αναφοράς (μ)	Μέγεθος (μ²)
	Πολυεοδομική ενότητα	Πόλη		
Νησίδες πρασίνου	0,25		800	100-1.000
Πλατείες	0,50		800	1.000-5.000
Παιδικές χαρές	0,25			100-1.000
Πάρκο		1,5	1.500	5.000-15.000
Πάρκο πόλης		5,5	Πόλης	>15.000
Σύνολο	8,0			

Χώροι πρασίνου και ποσοτικές παράμετροι της ΥΑ 10788/2004

Μολονότι η ΥΑ 10788/2004 αφορά το στάδιο της **εκπόνησης του πολυεοδομικού σχεδιασμού**, γίνεται δεκτό ότι ακόμα και στο πλαίσιο ήδη συντελεσμένης πολυεοδόμησης δύναται να παράσχει σημαντικά κριτήρια και κατευθύνσεις, αποδίδοντας στο αστικό πράσινο τη δέουσα βαρύτητα που έχει ως καταλυτικής σημασίας παράγοντας του αστικού περιβάλλοντος για τη διατήρηση της υγείας και της ποιότητας ζωής και για τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων.

Στο πλαίσιο των εν λόγω ρυθμίσεων επισημαίνεται και η ανάγκη χρήσης, σε κατασκευές σε κοινόχρηστους χώρους των πόλεων και οικισμών, υλικών που διαθέτουν: α) αφενός ικανή διαπερατότητα στο νερό, ώστε να συντελείται η δέουσα απορρόφησή του από το έδαφος, και β) αφετέρου περιορισμένη αντανάκλαση στο φως, με αποτέλεσμα να συμβάλλουν στην αποτροπή ανάπτυξης ακραίων θερμοκρασιών στο περιβάλλον των πόλεων, κυρίως με τη συγκράτηση της θερμοκρασίας σε ανεκτά επίπεδα κατά τους θερινούς μήνες.

Σύμφωνα, περαιτέρω, με το άρθρο 12 παρ. 2 ν. 4447/2016 (ΦΕΚ Α' 241), τα πολυεοδομικά σταθερότυπα που έχουν εγκριθεί με την ΥΑ 10788/2004 αναθεωρούνται, ώστε να εναρμονιστούν με τις διατάξεις του, εντός έξι (6) μηνών από την έναρξη ισχύος του.

Συναφώς, το **άρθρο 177 του ν. 5037/2023** (ΦΕΚ Α' 78) σχετικά με την αποκατάσταση αστικών οικοσυστημάτων, επιβάλλει στο ΥΠΕΝ την υποχρέωση να λάβει τα κατάλληλα μέτρα μέσω του πολυεοδομικού σχεδιασμού και του ν. 2508/1997 (ΦΕΚ Α' 124), ώστε να μην υπάρξει καθαρή απώλεια αστικού χώρου πρασίνου και αστικής συγκόμωσης έως το 2030, σε σύγκριση με το 2021, σε όλες τις πόλεις, κωμοπόλεις και τα προάστια, και να διασφαλίσει ότι θα υπάρξει αύξηση της συνολικής εθνικής έκτασης αστικού χώρου πρασίνου σε πόλεις, κωμοπόλεις και προάστια, κατά τουλάχιστον 0,5% της συνολικής έκτασης των πόλεων, κωμοπόλεων και προαστίων από το 2021 έως το 2030, κατά τουλάχιστον 3% έως το 2040 και κατά τουλάχιστον 5% έως το 2050.

Μέσω του πολυεοδομικού σχεδιασμού θα πρέπει να διασφαλίζεται: α) τουλάχιστον 10% αστική συγκόμωση σε όλες τις πόλεις, κωμοπόλεις και

προάστια έως το 2050, β) καθαρό κέρδος αστικού χώρου πρασίνου που ενσωματώνεται σε υφιστάμενα και νέα κτήρια και υποδομές, ιδίως μέσω ανακαινίσεων και αναπλάσεων, σε όλες τις πόλεις, κωμοπόλεις και προάστια.

Ως το 2025 επιβάλλεται στη Γενική Γραμματεία Χωρικού Σχεδιασμού και Αστικού Περιβάλλοντος του ΥΠΕΝ να καθορίσει τις πόλεις, κωμοπόλεις και προάστια, για τα οποία εφαρμόζονται οι ως άνω στόχοι και να υπολογίσει τον αστικό χώρο πρασίνου έτους βάσης 2021.

6. Σύγχρονες προκλήσεις και προβληματισμοί

Ο σύγχρονος σχεδιασμός του δημόσιου χώρου έθεσε νέα δεδομένα στο δίκαιο και στην πράξη και, ταυτόχρονα, μια σειρά από σημαντικά ζητήματα με νομικές προεκτάσεις, που σχετίζονται με τη διαχείριση του αστικού πρασίνου και εστιάζουν στα ακόλουθα τρία θέματα:

Στο πλαίσιο της παραχώρησης δημοσίων ακινήτων, βάσει του προγράμματος αποκρτικοποιήσεων, το άρθρο 12 του ν. 3986/2011, ορίζει ότι ο κύριος της επένδυσης υποχρεούται να διαθέσει την έκταση για τη δημιουργία κοινοχρήστων και κοινωφελών εγκαταστάσεων.

Στην πράξη, ωστόσο, δεν είναι πάντοτε σαφές πώς η γενική αυτή ρήτρα μπορεί να λειτουργήσει ως εχέγγυο ότι η κοινοχρησία στον δημόσιο χώρο παραμένει απρόσβλητη και αμείωτη, σε περίπτωση που παραχωρείται σε ιδιώτες επενδυτές, ενώ παράλληλα ισχύει και η γενική απαγόρευση του άρθρου 966 του Αστικού Κώδικα κατά την οποία τα κοινόχρηστα πράγματα ανήκουν στα πράγματα εκτός συναλλαγής⁴⁴. Καθίσταται, επομένως, αναγκαία η αποσαφήνιση και η ενίσχυση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου στο ζήτημα αυτό και, σε κάθε περίπτωση, η διασφάλιση της κοινοχρησίας στους δημόσιους χώρους αστικού πρασίνου προς τον σκοπό της ακώλυτης και ελεύθερης απόλαυσης του πρασίνου από το κοινό.

Σημαντικό πρόβλημα αναδεικνύεται και η αδυναμία των δήμων να καταβάλουν αποζημιώσεις για τη συντέλεση ρυμοτομικών απαλλοτριώσεων που έχει ως αποτέλεσμα τη ματαίωση της δημιουργίας χώρων πρασίνου και τη θεώρησή τους ως εκ νέου οικοδομήσιμων. Κρίνεται επομένως επιβεβλημένη η υποχρέωση των δήμων να αιτιολογούν επαρκώς και εμπεριστατωμένα την εκ μέρους τους επικαλούμενη οικονομική αδυναμία να καταβάλουν αποζημιώσεις λόγω απαλλοτριώσεων για τη δημιουργία χώρων πρασίνου, ώστε να αποτρέπεται η ματαίωση της δημιουργίας χώρων πρασίνου⁴⁵.

7. Αστικές κλαδεύσεις και υλοτομίες

Ένα ακόμα φαινόμενο με σημαντικές επιπτώσεις στην αστική βλάστηση, κατά τα τελευταία χρόνια, είναι και τα υπερβολικά κλαδέματα και οι εν γένει αθρόα κοπή δέντρων που συντελούνται σε κοινόχρηστους χώρους πρασίνου πόλεων και οικισμών της χώρας, γεγονός που προκαλεί, στην πλειονότητα

⁴⁴ ΑΠ 1271/2011 κ.ά.

⁴⁵ ΣΤΕ 528/2017, 796/2016, ΣΤΕ ΠΕ 188/2006.

των περιπτώσεων, έντονη αναστάτωση και αντιδράσεις στις τοπικές κοινωνίες.

Είναι απολύτως σαφές ότι, σε συνθήκες εντεινόμενης κλιματικής αλλαγής, η βλάστηση, οπουδήποτε απαντάται, στη φύση ή στον αστικό χώρο, λειτουργεί ως βασικός μοχλός ανάσχεσης των συνεπειών της. Τα δε πάρκα, τα άλση και οι εν γένει χώροι αστικού πρασίνου αποτελούν τις κατ' εξοχήν «φυσικές καταβόθρες των αερίων του θερμοκηπίου»⁴⁶ εντός του οικιστικού ιστού.

Αξιοσημείωτη είναι και η διατύπωση των διατάξεων της παραγράφου 2 του άρθρου 62 του Δασικού Κώδικα (νδ/γμα 86/1969), κατά την οποία η δασική περιποίηση και εκμετάλλευση όχι μόνον ολοκληρών δασών, αλλά και **μεμονωμένων δέντρων** που εντάσσονται σε χώρους αστικού πρασίνου (άλση, πάρκα κ.λπ.) ή σε προστατευτικά δάση, γίνεται με τρόπο που δεν παραβιάζει τον κύριο σκοπό για τον οποίο προορίζονται, ήτοι την απόλαυση του πρασίνου από το κοινό εις το διηνεκές.

Η συμβολή, επομένως, του αστικού πρασίνου στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής κρίνεται καθοριστική για το περιβάλλον των πόλεων και οικισμών και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ως βασική παράμετρος του χωρικού και πολεοδομικού σχεδιασμού που στόχο έχει τη διασφάλιση ποιότητας ζωής με την προστασία του ζωτικού χώρου του ατόμου στα αστικά κέντρα και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, τηρουμένων των πολεοδομικών σταθεροτύπων που προέβλεψε η ΥΑ 10788/2004 (ΦΕΚ Δ' 285), των διατάξεων των υπουργικών αποφάσεων 125837/726/3.6.2013 (ΦΕΚ Β' 1528/21.6.2013) «Προδιαγραφές Σύνταξης των Μελετών Διαχείρισης Κοινόχρηστων χώρων πρασίνου» και 133384/6587/2015 (ΦΕΚ Β' 2828/23.12.2015) «Προδιαγραφές Σύνταξης των Μελετών Διαχείρισης Πάρκων και Αλσών» και της εν γένει κείμενης νομοθεσίας.

Η αστικές κλαδεύσεις και η υλοτομία απαγορεύεται να λαμβάνουν χαρακτήρα γενικευμένης και ισοπεδωτικής εξαφάνισης του πρασίνου με τα φαινόμενα «καρατόμησης» των δέντρων και της αθρόας υλοτόμησής τους στον αστικό ιστό. Υλοτόμηση ή κλάδευση δέντρου ή συνόλου δέντρων ή άλλου στοιχείου αστικής βλάστησης εντός του αστικού περιβάλλοντος επιτρέπεται κατόπιν σχετικής επιστημονικής μελέτης, που θα πρέπει να έχει εκπονηθεί από ειδικευμένο επιστήμονα του χώρου (δασολόγο, γεωπόνο κ.λπ.) με κριτήρια δασολογικά - γεωπονικά, και μόνον εφ' όσον προκύπτει αποδεδειγμένα ότι το συγκεκριμένο δέντρο ή σύνολο δέντρων ή άλλο στοιχείο αστικής βλάστησης είναι φορέας επικίνδυνης ασθένειας ή έχει καταστεί επικίνδυνο για το διερχόμενο κοινό ή για την παρουσία τρίτων ή για το περιβάλλον ή εντάσσεται στο πλαίσιο ορισμένης αναπλάσεως με σχετική μέριμνα για την υπάρχουσα βλάστηση, και μόνον εφόσον η κοπή ή η κλάδευσή του παρίσταται αιτιολογημένα ως η μοναδική δυνατή λύση αντιμετώπισης της διεγνωσμένης ασθένειας ή της επικινδυνότητας.

Οι δε αρμόδιες υπηρεσίες που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση και προστασία του αστικού πρασίνου, οφείλουν να λειτουργούν ως θεματοφύλακες του πράσινου κεφαλαίου εντός της περιοχής της δικαιοδοσίας τους και να συμβάλλουν, με κάθε δυνατό τρόπο, στη

⁴⁶ Κανονισμός (ΕΕ) 841/2018 (ΕΕL156/1/19.6.2018).

διαφύλαξη του αστικού πρασίνου ως πολύτιμου υποκατάστατου φυσικού κεφαλαίου εντός του αστικού ιστού, με τη βιώσιμη και επιμελημένη διαχείρισή του, την επαύξησή του και με τη δημιουργία νέων χώρων βλάστησης εντός του δομημένου περιβάλλοντος, όπου αυτό είναι εφικτό, κατά τους κανόνες και τα πορίσματα των σχετικών επιστημονικών κλάδων της δασολογίας, γεωπονίας κ.λπ. και τις Προδιαγραφές Αστικών Φυτεύσεων, Κλαδεύσεων και Υλοτομίας που αποδίδονται αναλυτικά στην παρούσα.

Τα υπολείμματα των αστικών κλαδεύσεων και της υλοτομίας συλλέγονται από τις αρμόδιες υπηρεσίες του οικείου δήμου και είτε διατίθενται προκειμένου να διαμορφωθούν σε καυσόξυλα ή ξυλάνθρακες, είτε διανέμονται δωρεάν προς καύση σε δημότες χαμηλού εισοδήματος.

Για τον τρόπο κλάδευσης εφαρμοστέες τυγχάνουν οι διατάξεις της παρούσας. Παράβαση των διατάξεων της παρούσας σχετικά με τη διενέργεια αστικών κλαδεύσεων, υλοτομιών και φυτεύσεων και τις Προδιαγραφές τους, όπως αναλυτικά καθορίζονται στην παρούσα, επισύρει την επιβολή των διοικητικών ποινών του **άρθρου 268 του Δασικού Κώδικα**, με την επιφύλαξη τυχόν συνδρομής και κάθε άλλης μορφής ευθύνης που προβλέπεται από άλλες διατάξεις.

8. Περιαστικό πράσινο

Κεφαλαιώδης είναι και ο ρόλος του περιαστικού πρασίνου στη διατήρηση της ισορροπίας και της βιωσιμότητας του αστικού περιβάλλοντος, του κλίματος και της ζωής στον αστικό χώρο, στη διαμόρφωση του αστικού τοπίου και στην προστασία πόλεων, οικισμών και καλλιεργειών από τα πλημμυρικά φαινόμενα, τις κατολισθήσεις και τις ακραίες θερμοκρασίες, ιδίως κατά τους θερινούς μήνες.

Το περιαστικό πράσινο υπάγεται, επίσης, στη δασική νομοθεσία (άρθρα 3 παρ. 4 ν. 998/1979 και 69 Δασικού Κώδικα) και νοείται ως το σύνολο των ελεύθερων δασικών, χέρσων, ορεινών και ημιορεινών εκτάσεων που απαντώνται στην περιφέρεια του αστικού χώρου, κατά κανόνα εκτός σχεδίου πόλεως⁴⁷. Στο περιαστικό πράσινο εντάσσονται δασικές και προστατευόμενες περιοχές, ρέματα και λοιποί υδάτινοι πόροι, ορεινά και αγροτικά τοπία, καλλιεργούμενες εκτάσεις, αρχαιολογικοί χώροι, ακτές.

Λόγω της έντονης ανθρώπινης δραστηριότητας στις όμορες προς αυτό αστικές περιοχές και ζώνες, το περιαστικό πράσινο είναι ευάλωτο σε οικιστικές πιέσεις και απειλείται από συρρίκνωση και υποβάθμιση. Για το περιαστικό πράσινο δεν υπάρχει συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο, αλλά διατάξεις για την προστασία του αντλούνται από διάφορα νομοθετήματα. Ενόψει δε της κεφαλαιώδους σημασίας του για τη διαμόρφωση του τοπίου και του κλίματος εντός του αστικού ιστού, κρίνεται επιβεβλημένη η ενίσχυση και συστηματοποίηση της νομοθετικής προστασίας του.

9. Νομοθετικό πλαίσιο

⁴⁷ Γ. Ντούρος, Αστικό και περιαστικό πράσινο, <http://www.asda.gr/elxoro/ntouros.htm>

Οι διατάξεις που αφορούν τα αστικά δέντρα και το αστικό πράσινο είναι σήμερα διάσπαρτες σε διάφορα νομοθετήματα, γεγονός που δυσχεραίνει την ανίχνευση και εφαρμογή τους σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Αναγκαία επομένως κρίνεται η συστηματοποίησή τους σε ενιαίο κατά το δυνατόν νομοθετικό κείμενο που θα ενσωματώνει τους σχετικούς κανόνες δικαίου, τις αρχές που έχουν διατυπωθεί και τις τεχνικές προδιαγραφές για το αστικό πράσινο και θα αναδεικνύει τον καθοριστικό ρόλο του στο περιβάλλον των πόλεων, στην ποιότητα ζωής στα αστικά κέντρα και στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Το αναγκαίο αυτό ενιαίο νομοθετικό πλαίσιο θα πρέπει να εφαρμόζεται στα πάρκα και άλση της χώρας, στους εν γένει κοινοχρήστους, ελεύθερους χώρους αστικού πρασίνου, στους χώρους περιαστικού πρασίνου, στην παρυδάτια βλάστηση πόλεων και οικισμών, στους εν τοις πράγμασιν χώρους αστικού πρασίνου, στις δημόσιες και ιδιωτικές φυτεύσεις και στο σύνολο των πράσινων υποδομών εντός εγκεκριμένου σχεδίου πόλεως καθώς και στην περιφέρεια των πόλεων και των οικισμών σε επαφή με το σχέδιο πόλεως⁴⁸.

Ειδικότερα, το νομοθετικό πλαίσιο για το αστικό πράσινο θα πρέπει να αφορά και να καλύπτει:

α) Τα πάρκα και άλση εντός εγκεκριμένου σχεδίου πόλεως ή εντός οικιστικής περιοχής που φέρουν τον χαρακτηρισμό «πάρκα» και «άλση» ή κάθε άλλο χαρακτηρισμό που περιλαμβάνει την έννοια του πρασίνου στις περιοχές των πάρκων και αλσών.

β) Τους χώρους που χαρακτηρίζονται από το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο ως «κοινόχρηστοι χώροι», χωρίς άλλον ιδιαίτερο χαρακτηρισμό, και έχουν αποκτήσει «εν τοις πράγμασι» χαρακτήρα πάρκου ή άλσους ή φέρουν βλάστηση φυσικώς ή τεχνητώς δημιουργηθείσα.

γ) Τους κοινόχρηστους χώρους πρασίνου που περιβάλλονται από τον οικιστικό ιστό, χωρίς να έχουν ενταχθεί σε σχέδιο πόλεως, και φέρουν δασική βλάστηση, φυσικώς ή τεχνητώς δημιουργηθείσα.

δ) Τμήματα πάρκου ή άλσους, τα οποία φέρουν μη δασική βλάστηση συνδέονται όμως οργανικά με το σύνολο του πάρκου ή άλσους υπό την έννοια ότι συμβάλλουν στη διατήρηση της φυσικής ισορροπίας του συνόλου.

ε) Την παραρεμάτια, παραλίμνια, παράκτια, παραποτάμια και εν γένει παρυδάτια βλάστηση στον αστικό και περιαστικό χώρο.

στ) Τα περιαστικά - προστατευτικά δάση.

ζ) Τα αισθητικά δάση που είναι ενταγμένα στον αστικό ιστό ή και στον περιαστικό χώρο σε επαφή με εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχεδιασμό.

η) Τη φυσικώς ή τεχνητώς δημιουργηθείσα βλάστηση στον περιβάλλοντα χώρο:

- Δημοσίων κτηρίων, εγκαταστάσεων και υπηρεσιών (δημόσια σχολεία και εν γένει εκπαιδευτικά κτήρια, νοσοκομεία, μουσεία, ιεροί ναοί και μονές, κοιμητήρια και λοιποί συναφείς χώροι),

⁴⁸ Η εν γένει διαχείριση των κοινοχρήστων χώρων αστικού πρασίνου ρυθμίζεται από την ΥΑ 125837/726/3.6.2013 (ΦΕΚ Β' 1528/21.6.2013) «Προδιαγραφές Σύνταξης των Μελετών Διαχείρισης Κοινόχρηστων χώρων πρασίνου». Ειδικά για πάρκα και άλση, εφαρμόζεται η ΥΑ 133384/6587/2015 (ΦΕΚ Β' 2828/23.12.2015) «Προδιαγραφές Σύνταξης των Μελετών Διαχείρισης Πάρκων και Αλσών».

- Αρχαίων και νεωτέρων μνημείων και εν γένει αρχαιολογικών και μνημειακών χώρων,
 - Δημοσίων αθλητικών εγκαταστάσεων και εν γένει δημοσίων χώρων αθλητισμού, πολιτισμού και αναψυχής, και
 - Προστατευόμενων στοιχείων και περιοχών της πολιτιστικής και βιομηχανικής κληρονομιάς και της εν γένει ιστορικής, πολιτιστικής, θρησκευτικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής του τόπου.
- θ) Τους χώρους αστικού και περιαστικού πρασίνου ή μεμονωμένα δέντρα ή σύνολα δέντρων και λοιπής βλάστησης τα οποία έχουν κηρυχθεί μνημειακές ή εν γένει προστατευόμενες περιοχές ή στοιχεία της φύσης ή του πολιτισμού καθώς και την τεχνητώς ή φυσικώς δημιουργηθείσα βλάστηση εντός ή πέριξ παραδοσιακών ή ιστορικών οικισμών.
- ι) Τους χώρους πρασίνου εντός εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων και οικισμών που περικλείονται σε ζώνες ανάπτυξης, σε περιοχές μητροπολιτικών αναπλάσεων, σε υπερτοπικούς πόλους αναψυχής και εν γένει σε χώρους που περιλαμβάνονται σε προγράμματα ή σε ευρείες ζώνες ανάπτυξης του σύγχρονου πολεοδομικού και χωρικού σχεδιασμού,
- ια) Τους χώρους πρασίνου που έχουν καταστεί κοινόχρηστοι και έχουν αφιερωθεί στο δημόσιο πράσινο στο πλαίσιο συντελεσμένων ρυμοτομικών απαλλοτριώσεων.
- ιβ) Το ιδιωτικό αστικό πράσινο, και
- ιγ) Κάθε άλλη περιοχή, στοιχείο ή σύνολο στοιχείων του αστικού ιστού ή του περιαστικού χώρου που ήθελε και μελλοντικά υπαχθεί στην έννοια του αστικού πρασίνου, σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις και τις υιοθετούμενες πολιτικές, τον σχεδιασμό και τις πρακτικές διαχείρισης και προστασίας των πράσινων υποδομών των πόλεων και των οικισμών της χώρας.

10. Ορισμοί

Για την εφαρμογή των κανόνων της παρούσας οι ακόλουθες έννοιες έχουν το κάτωθι αναφερόμενο περιεχόμενο:

Άλση: Οι εντός σχεδίου πόλεως ή οικιστικής περιοχής κοινόχρηστοι χώροι που έχουν αποτυπωθεί κατά τον πολεοδομικό σχεδιασμό ως άλση καθώς και εκείνοι που φέρουν φυσική ή τεχνητή βλάστηση ή προορίζονται για την εγκατάσταση δασικής βλάστησης με ελεύθερη διάταξη, χωρίς κηποτεχνικές διαμορφώσεις στο πλαίσιο της επιδιωκόμενης προσομοίωσης δασικού περιβάλλοντος (π.χ. συστάδας) στις ανωτέρω περιοχές⁴⁹.

Αρχή της αειφορίας: Ο κανόνας ότι κάθε ανθρώπινη επέμβαση στο περιβάλλον πρέπει να γίνεται με τρόπο που διασφαλίζει την ισόρροπη σχέση μεταξύ εκμετάλλευσης φυσικών πόρων και εξέλιξης των οικοσυστημάτων χάριν και των επομένων γενεών.

Αρχή της συμπαγούς πόλης: Πρότυπο οικιστικής ανάπτυξης σύμφωνα με το οποίο η κάλυψη των οικιστικών αναγκών επιδιώκεται κυρίως μέσα στην ήδη θεσμοθετημένη αστική γη χωρίς περαιτέρω πολεοδομικές επεκτάσεις.

⁴⁹ ΥΑ 133384/6587/2015, ΦΕΚ Β' 2828/2015.

Αστική ανάπλαση: Το σύνολο των πολεοδομικών, αρχιτεκτονικών και οικιστικών παρεμβάσεων σε τμήματα του υφισταμένου αστικού ιστού με στόχο τον ανασχεδιασμό του δομημένου και ελεύθερου χώρου, τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών του, την ανάδειξη σημείων και περιοχών ιστορικής, αισθητικής, οικολογικής και πολιτιστικής αξίας, την εξασφάλιση ποιότητας ζωής και προσβασιμότητας στον δημόσιο χώρο και τη συμβολή στη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών.

Αστική ανθεκτικότητα: Παράγοντας του αστικού σχεδιασμού του οποίου η εφαρμογή κατατείνει στην ανάπτυξη πόλεων και οικισμών ικανών να αντιστέκονται ή να προσαρμόζονται σε αλλαγές ή απειλές οφειλόμενες σε φυσικά φαινόμενα και διεργασίες που είναι ικανά να βλάψουν τον χώρο, τις υποδομές, την υγεία και την ασφάλεια των κατοίκων.

Αστική θερμική νησίδα: Φαινόμενο του αστικού μικροκλίματος το οποίο έγκειται στην εμφάνιση υψηλότερων θερμοκρασιών, κατά μέσον όρο, στις αστικές περιοχές σε σύγκριση με τα προάστια και την ύπαιθρο.

Αστική συγκόμωση: Η συνολική έκταση δενδροκάλυψης εντός πόλεων, κωμοπόλεων και προαστίων, που υπολογίζεται με βάση τα δεδομένα πυκνότητας δενδροκάλυψης τα οποία παρέχονται από την υπηρεσία παρακολούθησης ξηράς του «Copernicus»⁵⁰.

Αστικό πράσινο: Χώροι ή σημεία τεχνητώς δημιουργηθέντος υποκατάστατου φυσικού περιβάλλοντος εντός του αστικού ιστού των οποίων η πολεοδομική λειτουργία συνίσταται προεχόντως στην αναψυχή του κοινού και στην εκ μέρους του απόλαυση του πρασίνου κατά την προσωρινή παραμονή του και την επαφή του με τους χώρους ή τα σημεία αυτά και με το περιβάλλον τους⁵¹. Κατ' άλλη διατύπωση, η ελάχιστη βιόσφαιρα που είναι απαραίτητη για την υγεία των κατοίκων των πόλεων⁵².

Αστικός χώρος πρασίνου: Όλες οι αστικές περιοχές πρασίνου, δάση πλατύφυλλων και κωνοφόρων, μεικτά δάση, φυσικοί λειμώνες, βάλτοι και χερσότοποι, εκτάσεις μετάβασης μεταξύ δασικών και θαμνωδών εκτάσεων και περιοχές με αραιά βλάστηση, εντός πόλεων ή κωμοπόλεων και προαστίων που υπολογίζονται με βάση τα δεδομένα τα οποία παρέχονται από την υπηρεσία παρακολούθησης ξηράς του «Copernicus», που συστάθηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/696 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Απριλίου 2021 για τη θέσπιση του ενωσιακού διαστημικού προγράμματος και του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το διαστημικό πρόγραμμα (L 170)⁵³.

Βιωσιμότητα: Η κατάσταση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος που διασφαλίζει τη διατήρησή του οικολογικά ισορροπού, υγιούς και ασφαλούς στο διηνεκές.

⁵⁰ Άρθρο 173 αριθ. 13 ν. 5037/2023 (ΦΕΚ Α' 78/28.3.2023).

⁵¹ ΣΤΕ 787/2016.

⁵² Μιχ. Δεκλερής, Το Δίκαιο της βιώσιμης αναπτύξεως, 2000, σ. 223.

⁵³ Άρθρο 173 αριθ. 12 ν. 5037/2023 (ΦΕΚ Α' 78/28.3.2023).

Βιώσιμη ανάπτυξη: Η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του ανθρώπου στον παρόντα χρόνο χωρίς να εξαντλεί τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες, και επιβάλλει κάθε ανθρώπινη επέμβαση στο περιβάλλον καθώς και η χρήση και η κάρπωση των φυσικών πόρων να συντελούνται με τέτοιο τρόπο ώστε, σε κάθε περίπτωση, να διασφαλίζεται η ισόρροπη σχέση μεταξύ εκμετάλλευσης και εξέλιξης των οικοσυστημάτων χάριν και των επομένων γενεών.

Δασοκομία πόλεων: Επιστημονικός κλάδος με αντικείμενο την εξέταση των οικοσυστημάτων εντός αστικού ιστού, κυρίως όσον αφορά τις διαμορφούμενες οικολογικές συνθήκες ανάπτυξης, διατήρησης και προστασίας τους, όσο και σε σχέση με την ευδοκίμηση των ειδών σε αυτά.

Δάσος - Δασική έκταση: Ως δάσος ή δασικό οικοσύστημα νοείται το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία, μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλοεπίδρασής τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές). Δασική έκταση υπάρχει όταν στο παραπάνω σύνολο η άγρια ξυλώδης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραιά⁵⁴.

Δενδροστοιχία: Η συστοιχία δένδρων κατά μήκος διαδρομών στον αστικό ιστό, που αποτελεί δομικό φυσικό στοιχείο του χώρου προσδιορίζοντας λειτουργικά αυτόν σε σχέση με τον ρόλο της. Συνιστά γραμμικό πράσινο το οποίο, συνδεόμενο με το λοιπό πράσινο της πόλης (πάρκα, άλση, νησίδες πρασίνου, πλατείες, κήπους, περιαστικό πράσινο, ρέματα κ.λπ.) συγκροτεί αστικές φυσικές παρουσίες με λειτουργική συμμετοχή στο οικοσύστημα αναφοράς⁵⁵.

Δίκτυο πρασίνου: Σύνθετο σύμπλεγμα ανοικτών χώρων πρασίνου που ενώνονται μεταξύ τους με διαδρομές πρασίνου και πράσινων υποδομών.

Εν τοις πράγμασιν πάρκα ή άλση: Εκτάσεις που χαρακτηρίζονται ως «κοινόχρηστοι χώροι» στο εγκεκριμένο σχέδιο πόλεως, χωρίς άλλον ιδιαίτερο χαρακτηρισμό, έχουν όμως αποκτήσει, στην πράξη, χαρακτήρα πάρκου ή άλσους επειδή χρησιμοποιούνται ως τέτοια, με συνέπεια να επεκτείνεται η δασική προστασία και σε αυτές και να εφαρμόζεται και σε αυτές η δασική νομοθεσία⁵⁶.

Ζωτικός χώρος: Το αναγκαίο υλικό πλαίσιο που περιλαμβάνει όλα τα φυσικά και τεχνητά αγαθά τα οποία επιτρέπουν την επιβίωση, την υγιεινή διαβίωση και την εξασφάλιση ποιότητας ζωής του ατόμου, εντός του οποίου

⁵⁴ Ερμηνευτική δήλωση άρθρου 24 του Συντάγματος (Ψήφισμα της 25ης Νοεμβρίου 2019, της Θ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων, ΦΕΚ Α' 211/24.12.2019).

⁵⁵ Αντ. Καπετάνιος, Οι δενδροστοιχίες και η σημασία τους στην πόλη, <https://www.aftoleksi.gr/2021/08/14/oi-dendrostoichies-simasia-toys-stin-poli/>

⁵⁶ ΥΑ 133384/6587/2015, ΓνωμΝΣΚ 69/2017, ΕγκΥΠΕΚΑ 117840/1514/8.4.2011, ΣΤΕ 2588/1992, 1118/1993.

επιτυγχάνεται η ελεύθερη, οικολογικά ισορροπη και αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του⁵⁷.

Κλιματική αλλαγή: Η αλλαγή του κλίματος η οποία αποδίδεται, άμεσα ή έμμεσα, σε ανθρωπογενή δραστηριότητα που μεταβάλλει τη σύνθεση της ατμόσφαιρας του πλανήτη (μέσω των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου) και η οποία προστίθεται στις φυσικές κλιματικές διακυμάνσεις που παρατηρούνται κατά τη διάρκεια συγκρίσιμων χρονικών περιόδων⁵⁸.

Κοινόχρηστα (κοινής χρήσης) πράγματα: Τα πράγματα που βρίσκονται στην άμεση διάθεση κάθε προσώπου για ελεύθερη χρήση σύμφωνα με τον προορισμό τους, με στόχο τη θεραπεία του δημοσίου συμφέροντος, και είναι ανεπίδεκτα συναλλαγής⁵⁹.

Κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου: Ελεύθεροι χώροι πόλεων και οικισμών στους οποίους έχει αναπτυχθεί φυσική ή τεχνητή βλάστηση, καθορίζονται ως τέτοιοι στο εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο και προορίζονται για τη δημιουργία πνευμόνων πρασίνου και αναψυχής με στόχο τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος⁶⁰.

Πάρκα: Οι εντός σχεδίου πόλεως ή οικιστικής περιοχής κοινόχρηστοι χώροι που έχουν αποτυπωθεί κατά τον πολεοδομικό σχεδιασμό ως πάρκα και εκείνοι που φέρουν φυσική ή τεχνητή βλάστηση ή προορίζονται για την εγκατάσταση βλάστησης και έχουν υποστεί ή θα υποστούν κηποτεχνικές διαμορφώσεις⁶¹.

Περιαστικό πράσινο: Το σύνολο των ελευθέρων δασικών, χέρσων, ορεινών και ημιορεινών εκτάσεων που απαντώνται στην περιφέρεια του αστικού χώρου, κατά κανόνα εκτός σχεδίου πόλεως⁶².

Περιβάλλον: Το σύνολο των βιοτικών και αβιοτικών παραγόντων οι οποίοι αλληλοεξαρτώνται και αλληλεπιδρούν δημιουργώντας βιοκοινότητες και οικοσυστήματα. Ο γενικός όρος «περιβάλλον» διακρίνεται περαιτέρω, σύμφωνα και με την υιοθετούμενη από το άρθρο 24 του Συντάγματος διατύπωση, στις κατηγορίες του «φυσικού περιβάλλοντος» και του «ανθρωπογενούς περιβάλλοντος», το δε τελευταίο περιλαμβάνει τις υποκατηγορίες του «οικιστικού/δομημένου περιβάλλοντος» και του «πολιτιστικού περιβάλλοντος».

Πολεοδομικά σταθερότυπα (standards): Ποσοτικές και ποιοτικές παράμετροι που εξασφαλίζουν τις αναγκαίες ποσοτικές και ποιοτικές απαιτήσεις, αντίστοιχα, οποιασδήποτε λειτουργίας χωροθετείται κατά τη διαδικασία του πολεοδομικού σχεδιασμού⁶³.

⁵⁷ ΠΠρΑθ 3872/2006, ΜΠρΒόλου 2786/2008, Σοφία Παυλάκη, Αστικό και Περιαστικό Πράσινο - Νομοθετικό πλαίσιο - Νομολογία, 2019, σ. 26.

⁵⁸ Εθνική Στρατηγική για τα Δάση (ΕΣΔ), ΦΕΚ Β' 5351/2018.

⁵⁹ Άρθρα 966-970 Αστικού Κώδικα.

⁶⁰ Ιδίως ν. 4447/2016 (άρθρο 10), ΣτΕ 2002/2003.

⁶¹ ΥΑ 133384/6587/2015, ΦΕΚ Β' 2828/2015.

⁶² Γ. Ντούρος, Αστικό και περιαστικό πράσινο, <http://www.asda.gr/elxoro/ntouros.htm>

⁶³ ΥΑ 10788/2004, ΦΕΚ Δ' 285/2004.

Πολυεδαφικό κεκτημένο: Θεμελιώδης αρχή του δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος με συνταγματικό έρεισμα στο άρθρο 24, σύμφωνα με την οποία ο κοινός νομοθέτης δεν δύναται να μεταβάλλει τις εκάστοτε ισχύουσες περιβαλλοντικές ρυθμίσεις με τρόπο που επιφέρει επιδείνωση του υφισταμένου φυσικού ή οικιστικού περιβάλλοντος, δυνάμενος να επεμβαίνει μόνο στον βαθμό που βελτιώνει το υφιστάμενο επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας⁶⁴.

Πράσινες υποδομές: Δίκτυο φυσικών και ημιφυσικών περιοχών και πράσινων χώρων που παρέχει οικοσυστημικές υπηρεσίες στις οποίες στηρίζεται η ανθρώπινη ευημερία και η ποιότητα ζωής⁶⁵.

Πράσινο αντί πρασίνου: Κανόνας ο οποίος έχει διαπλαστεί νομολογιακά και επιτρέπει: α) την αναδιάρθρωση χώρων στο πλαίσιο ορισμένης ανάπτυξης μόνον εφόσον από αυτήν δεν προκαλείται μείωση κοινοχρήστων χώρων πρασίνου, και β) τον αποχαρακτηρισμό κοινοχρήστου χώρου μόνον υπό τον όρο της συντέλεσης της απαλλοτρίωσης του οικοδομήσιμου χώρου που αφορίζεται σε αντιστάθμισή του⁶⁶.

Πράσινο τόξο: Ενιαία ενότητα περιβαλλοντικών αγαθών, με κυρίαρχο στοιχείο το αστικό πράσινο, τα οποία αλληλεπιδρούν στον χώρο του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος και διαμορφώνουν το αστικό και περιφερειακό τοπίο⁶⁷.

Προστασία κοινοχρήστων χώρων πρασίνου: Η διαφύλαξη των κοινοχρήστων χώρων πρασίνου με τη λήψη των αναγκαίων μέτρων και την αειφορική διαχείρισή τους, ώστε να καθίσταται δυνατή στο διηνεκές η εκπλήρωση του σκοπού τους, συνιστάμενη στην ελεύθερη και ακώλυτη χρήση και απόλαυση του πρασίνου από το κοινό.

Ρυμοτομική απαλλοτρίωση: Η απαλλοτρίωση που επιβάλλεται επί ακινήτων, κατά την έγκριση ρυμοτομικού σχεδίου, στο πλαίσιο της διαδικασίας πολεοδομικού σχεδιασμού, με σκοπό να δημιουργηθούν επ' αυτών οι κοινόχρηστοι και κοινωφελείς χώροι που προβλέπονται στο οικείο σχέδιο ή στην εφαρμογή του.

Τριτενέργεια συνταγματικών δικαιωμάτων: Εφαρμογή ατομικών δικαιωμάτων στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου υπό την έννοια ότι τα συνταγματικά κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα προστατεύονται όχι μόνον έναντι των φορέων της δημόσιας εξουσίας, αλλά και έναντι των ιδιωτών έχοντας εφαρμογή και στις ιδιωτικού δικαίου σχέσεις⁶⁸.

⁶⁴ ΣΤΕ Ολ 10/1988, 2002/2003, 415/2011, Μιχ. Δεκλερής, Το Δίκαιο της βιωσίμου ανάπτυξης, Αθήνα 2000, σ. 220.

⁶⁵ European Commission 2013.

⁶⁶ ΣΤΕ Ολ 2002/2003, 1528/2003, ΣΤΕ 2242/1994, 5918/1996.

⁶⁷ Άρθρο 19 ν. 4277/2014 (ΦΕΚ Α' 156/1.8.2014, δ/σφ. ΦΕΚ Α' 165/26.8.2014).

⁶⁸ Ιω. Καράκωστας, Περιβάλλον και Δίκαιο - Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών», 3η έκδοση, Αθήνα 2011, σ. 264.

Υπερτοπικοί πόλοι: Ευρύτεροι ελεύθεροι χώροι υπαίθριων εγκαταστάσεων προοριζόμενοι για αναψυχή, αθλητισμό και πολιτιστικές λειτουργίες⁶⁹.

11. Αστικά οικοσυστήματα

Μολονότι το αστικό περιβάλλον συνήθως γίνεται αντικείμενο εξέτασης για τα προβλήματα και τις αρνητικές επιπτώσεις που σωρεύονται σε αυτό λόγω φαινομένων όπως η έντονη αστυφιλία, η απουσία ελεύθερων χώρων πρασίνου και αναψυχής, η αυθαίρετη δόμηση, η συγκέντρωση αποβλήτων, η ρύπανση του ατμοσφαιρικού αέρα, ο θόρυβος κ.ά., οι πόλεις αποτελούν, ταυτόχρονα, και πλούσια σε είδη και ποικιλότητα, σύνθετα οικοσυστήματα, με έντονη την παρουσία, την αλληλεπίδραση και τη ζωτικότητα των οργανισμών που διαβιούν σε αυτά, οι οποίες, μάλιστα, σε αρκετές περιπτώσεις είναι εντυπωσιακές.

Θεμελιώδες δομικό στοιχείο του αστικού οικοσυστήματος αποτελούν οι αστικοί χώροι πρασίνου, περιοχές που χαρακτηρίζονται από ελεύθερες, διαπερατές και μαλακές επιφάνειες. Το διαμορφούμενο δίκτυο των χώρων αστικού πρασίνου αποτελεί την Πράσινη υποδομή, και ορίζεται ως το δίκτυο που συνάπτεται μεταξύ γαιών και υδάτων, υποστηρίζει τα αυτόχθονα είδη, διατηρεί τις φυσικές οικολογικές διεργασίες και συμβάλλει στην ποιότητα ζωής των ανθρώπων στα αστικά κέντρα και στον εγγύς κείμενο περιαστικό χώρο.

12. Δασοκομία πόλεων

Βασικός επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο την εξέταση των οικοσυστημάτων του αστικού ιστού, είναι η Δασοκομία πόλεων. Ειδικότερα, αντικείμενο της Δασοκομίας πόλεων αποτελεί η έρευνα των ιδιαίτερων οικοσυστημάτων εντός αστικού ιστού, σε ό,τι αφορά τόσο τις οικολογικές συνθήκες όσο και την ευδοκίμηση διαφόρων ειδών και τον βαθμό εκπλήρωσης των σκοπών για τους οποίους έχουν επιλεγεί κατά τη δημιουργία χώρων πρασίνου εντός εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων και οικισμών.

Με βάση, περαιτέρω, τις αρχές της Δασοκομίας πόλεων τίθενται οι στόχοι της βιώσιμης διαχείρισης του αστικού πρασίνου και επιλέγονται οι ενδεδειγμένες μέθοδοι προστασίας, ενίσχυσης και βελτίωσής του. Οι κανόνες, τα πορίσματα και οι αρχές της Δασοκομίας πόλεων συμβάλλουν, με την κατάλληλη αξιοποίησή τους από τις υπηρεσίες που είναι επιφορτισμένες με τη χάραξη και την εφαρμογή των πολιτικών διαχείρισης και προστασίας του αστικού πρασίνου, στη βελτίωση των οικολογικών συνθηκών του αστικού οικοσυστήματος και στην προαγωγή της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Τούτο καθιστά την άσκηση της Δασοκομίας πόλεων πολυεπιστημονική και διεπιστημονική υπόθεση, εφ' όσον απαιτεί τη συνεργασία επιστημόνων από τους κλάδους της δασολογίας, της αρχιτεκτονικής τοπίου, του αστικού σχεδιασμού και της πολεοδομίας, της γεωπονίας, της οικολογίας τοπίου και των κοινωνικο-οικονομικών επιστημών, με απώτερο σκοπό τον γενικό

⁶⁹ ν. 1515/1985, ΣΤΕ ΟΛ 416-8/2011.

σχεδιασμό και την εγκατάσταση και διαχείριση της αστικής βλάστησης, μέσα και γύρω από τις πόλεις, με έμφαση στη λειτουργική τους αξία και στην αισθητική των χώρων αστικού πρασίνου και του εν γένει αστικού τοπίου.

Βασικός στόχος της διαχείρισης του αστικού πρασίνου, σύμφωνα με το εφαρμοστέο ως άνω νομικό και θεσμικό πλαίσιο, τις θεμελιώδεις αρχές, τους κανόνες και τα πορίσματα των συναφών επιστημονικών κλάδων και με τη λήψη των αναγκαίων μέτρων και την εφαρμογή των ενδεδειγμένων πρακτικών και πολιτικών που εκφράζει η παρούσα Στρατηγική, είναι η διασφάλιση της διατήρησης του αστικού πρασίνου και της αειφορίας του, ώστε να καθίσταται δυνατή στο διηνεκές η εκπλήρωση του σκοπού του, που συνίσταται στην ελεύθερη και ακώλυτη χρήση και απόλαυση του πρασίνου από το κοινό.

Δεδομένου ότι τα πάρκα, τα άλση και οι εν γένει χώροι αστικού πρασίνου αποτελούν τις «φυσικές καταβόθρες των αερίων του θερμοκηπίου»⁷⁰ εντός του οικιστικού ιστού, η συμβολή τους στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής κρίνεται καθοριστική για το περιβάλλον των πόλεων και οικισμών.

⁷⁰ Κανονισμός 841/2018 (ΕΕ L 156/5/19.6.2018), αριθ. 22 προοίμιο: «...Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι καταβόθρες και οι δεξαμενές, συμπεριλαμβανομένων των δασών, διατηρούνται και βελτιώνονται, κατά περίπτωση, με σκοπό την επίτευξη του στόχου της συμφωνίας του Παρισιού και την επίτευξη των φιλόδοξων στόχων της Ένωσης για μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου έως το 2050».